

Democraat

D66

Ik ga op
reis en ik
neem mee...

p.04 Interview Alexander Pechtold
**"Politiek is een
manier van leven"**

p.18 Een wandeling door...
**het Amsterdam van
Kajsa Ollongren**

p.33 Sprookje Jan Terlouw
**De koning die er
vandoor ging**

**Fijne
zomer!**

Democraten,

Afscheid doet altijd een beetje pijn. En afscheid nemen van een cadeautje zeker. Na ruim twee jaar neem ik afscheid als partijvoorzitter en via deze weg wil ik alle leden, alle afdelingen – de hele vereniging van harte bedanken voor het enthousiasme en de energie die ik in die twee jaar heb mogen ontvangen. Het was heerlijk om met zoveel gemotiveerde D66'ers te werken aan een sterke vereniging en aan een stevige positie voor D66 in het openbaar bestuur. Door gedreven samen te werken en met elkaar de schouders eronder te zetten is dat ook gelukt.

Het schrijven van een afscheidscolumn is dan ook een opgave met een heel dubbel gevoel, ook al ben ik vereerd dat ik dat mag doen op de plek waar Alexander Pechtold doorgaans zijn Voorwoord aan u schrijft.

“Maar liefst 90 procent van de Nederlanders wordt nu vertegenwoordigd door een D66-gedeputeerde”

De afgelopen jaren heb ik u vanaf mijn vaste columnpagina, achterin de *Democraat*, mogen meenemen van campagne naar jubileumcongres, en van het belang van diversiteit in de politiek tot aan de trainingen die we organiseerden voor aankomende raadsleden en campagnevoerders. Ik kijk dan ook met trots terug op de afgelopen periode. Ik heb afdelingen de samenwerking zien opzoeken, met als resultaat zomerBBQs in Twente en de Kop van Noord-Holland. Ik heb in Leiden gezien hoe de verbinding met de omgeving actief wordt opgezocht door samen te werken met buurt- en sportverenigingen en met andere politieke partijen. Met als resultaat dat dé prijs voor het beste raadslid tijdens de nieuwjaarsreceptie van D66 wordt uitgereikt. In Overijssel wordt werk gemaakt van diversiteit door vrouwen te

stimuleren en te inspireren om mee te doen. In Drenthe zoeken afdelingen elkaar in campagnetijd op om een golf van witte jassen door de provincie te laten gaan. Tijdens de Hackathon in Amersfoort zag ik hoe actieve leden uit heel Nederland een zaterdag lang met elkaar werkten aan nieuwe en slimme digitale toepassingen om nog beter campagne te kunnen voeren en het interne debat te versterken. Congressen puilen uit en steeds meer leden doen mee, discussiëren mee en genieten mee van het lid zijn van een van de gezelligste verenigingen van het land.

Ook politiek worden we sterker. We zijn nu vertegenwoordigd in een kleine 300 gemeenten en na de laatste Provinciale Statenverkiezingen wordt maar liefst 90 procent van de Nederlanders vertegenwoordigd door een D66-gedeputeerde. En ik mag er daar één van zijn. Een mooie, uitdagende functie met allerlei nieuwe kansen om met het D66-gedachtegoed in de hand Nederland – of in mijn geval: Groningen – mooier, dynamischer en duurzamer te maken. Het is een functie die een maximale inzet vraagt en die daarom lastig te combineren is met het voorzitterschap van een landelijke politieke partij.

En dus moet ik afscheid nemen. Met pijn in het hart, maar vol energie voor de nieuwe uitdaging waar ik namens D66 voor sta.

Ik wens u veel leesplezier met deze zomer-editie van de *Democraat*. Het nummer staat vol mooie interviews en achtergrondverhalen, zoals over het Els Borst Netwerk (zie pag. 14, red.), dat op zaterdag 6 juni haar eerste bijeenkomst had. Een bijzonder initiatief, geïnspireerd op een bijzondere vrouw. Ik hoop dat vele D66-vrouwen door dit netwerk geïnspireerd zullen raken en haar voorbeeld zullen volgen, door actief te worden binnen de vereniging en voor de partij. Ik ben – net als honderden D66-vrouwen (én mannen!) – inmiddels trots aangesloten bij dit netwerk en zal ook vanuit mijn nieuwe rol blijvend een bijdrage doen op het gebied van diversiteit binnen de partij.

Rest mij u allen een prachtige zomer toe te wensen.

Fleur Gräper-van Koolwijk

Nieuwe partijvoorzitter

Met het vertrek van Fleur, zoekt D66 een nieuwe voorzitter voor het Landelijk Bestuur. Kandidaten kunnen zich tot 12 augustus melden. De stemming vindt plaats van 31 augustus t/m 11 september. Op zondag 13 september 2015 wordt de nieuwe voorzitter bekendgemaakt. Meer informatie vindt u op: d66.nl/verkiezingpartijvoorzitter

Interview met Alexander

04.

08. Dit zijn ze!

10. Ik ga op reis en ik neem mee...

14. Els Borst Netwerk

18. Kajsa Ollongren

21. Ondertussen in... Brussel

22. Metrokaart D66

24. Families van nu

28. Jonge D66'ers in aksie

36. Zomerleestips van de Van Mierlo Stichting

38. Verenigingsnieuws

40. Mijn eerste congres

43. Oproep: 50 jaar D66!

44. Ik ben D66

“Politiek
is een
manier
van
leven”

Toen hij als 24-jarige student lid werd van D66, was Alexander Pechtold (49) “absoluut niet van plan om er verder iets mee te doen”. Maar van het één kwam het ander, en inmiddels is hij al bijna tien jaar de onbetwiste politiek leider van D66. Aan de vooravond van het zomerreces heeft hij wel even tijd voor een kopje koffie met redacteur Jan Remmert Fröling, die benieuwd is naar hoe het zo gekomen is en wat hem motiveert om door te gaan.

De zon schijnt uitbundig. De terrassen op het Plein, recht voor de ingang van het gebouw van de Tweede Kamer, zitten bomvol. Het gesprek vindt plaats in de statige werkkamer van Alexander Pechtold, waar oud-partijleiders Els Borst en Hans van Mierlo vanaf de schoorsteenmantel meekijken. Op de tafel liggen kunstboeken, waaronder de tentoonstellingscatalogus van *Late Rembrandt* in het Amsterdamse Rijksmuseum, waar hij tot zijn grote spijt niet naartoe is geweest. Tja, tijdgebrek.

Laten we bij het begin beginnen. Je bent opgegroeid in Rhoon, een rustig dorp onder de rook van Rotterdam. Vader, moeder, jij en je jongere broer Roland. Kun je schetsen wat voor soort gezin dat was? “Mijn vader kwam uit een groot Brabants gezin met zeven kinderen en mijn moeder was de dochter van een *selfmade* jongen uit Rotterdam. Het geloof speelde in ons gezin geen rol meer. Ik ben nog wel katholiek gedoopt met Jordaanwater, maar dat was denk ik meer om mijn oma’s gerust te stellen. “Mijn ouders waren van de eerste generatie die zich loskoppelde van hun achtergrond en ging studeren. Het was een vrijzinnig milieu waar heel erg werd ingezet op de bagage die je meekrijgt, en waarbij je zelf een grote verantwoordelijkheid hebt om de kansen die voorliggen ook daadwerkelijk op te pakken. Ik heb van huis uit ook heel sterk het bewustzijn voor recht en onrecht meegekregen.”

Goed voorbeeld doet goed volgen: je ging studeren. Waarom kunstgeschiedenis? “Ik heb eerst een blauwe maandag rechten in Leiden gedaan. De motivatie daarvoor was niet bepaald sterk: het leek een logisch vervolg op het Gymnasium-alfa diploma en een halfbroer van mijn moeder had ook in Leiden rechten gestudeerd. Na een half jaar moest ik al constateren dat het niet mijn studie was en ik besloot daarom iets te gaan doen wat ik leuk vond, en dat werd kunstgeschiedenis. Dat is overigens iets wat ik graag uitdraag: ga iets doen wat je leuk vindt, waar je energie van krijgt, wat je uitdaagt. “Naast mijn studie deed ik van alles met de jaarclub en ik had bijbaantjes. Ik ben toen ook begonnen bij Van Stockum’s Veilingen in Den Haag; eerst als manusje van alles en uiteindelijk als adjunct-directeur.” Lachend: “Het was weliswaar geen groot veilinghuis, maar het is toch wel een snelle carrière in de vijf jaar dat ik er gewerkt heb.”

Waarom werd je lid van D66? “Er was rond 1989 – toen ik lid werd – weer meer aandacht voor de partij, met name rond de persoon van Van Mierlo. De partij kwam weer terug (*D66 ging tijdens de – vervroegde – Tweede Kamerverkiezingen van 1989 van 9 naar 12 zetels, red.*) en ik vond met name het vrijzinnig-liberale in D66 erg interessant. En als je zo’n club een warm hart toedraagt dan moet je dat ook vertalen naar een lidmaatschap, vind ik.”

Werd je ook meteen actief voor de partij? “Ik was absoluut niet van plan om er verder iets mee te doen, maar een paar maanden na dat ik lid geworden was, stond er plotseling iemand voor de deur met zo’n 500 flyers voor de Europese verkiezingen in haar fietstas en een kopie van een kaart van Leiden in haar hand – met de vraag of ik die flyers in het geel gemarkeerde deel wilde verspreiden. “Tot dan toe had ik alleen maar naar de landelijke politiek gekeken en pas op dát moment realiseerde ik me dat er ook een lokale partijorganisatie was. Van het een kwam het ander. Ik ben eens gaan kijken bij een afdelingsvergadering – heel overzichtelijk trouwens, met twee zetels daar in Leiden. Al snel werd ik door Pex Langenberg, nu wethouder in Rotterdam, gevraagd of ik het leuk vond om fractie-assistent te worden. Kort daarna kon ik als ‘burgerraads-lid’ in de raad het woord voeren en in 1994 kwam ik zelf in de raad. Weer een paar jaar later nam ik plaats in het college van Leiden. En in 2003 stapte ik over naar het burgemeesterschap in Wageningen.”

Hoe kwam in je Den Haag terecht? “Dat was niet iets wat ik van plan was. In interviews zei ik altijd dat de lokale politiek ‘mijn ding’ was en om eerlijk te zijn, vind ik die lokale politiek nog steeds erg leuk. Tijdens het kabinet Balkenende II besloot Thom de Graaf echter op te stappen, nadat de gekozen burgemeester was weg-gestemd in de Eerste Kamer. Ik was toen partijvoorzitter en Boris Dittrich (*destijds fractievoorzitter in de Tweede Kamer, red.*) heeft me uiteindelijk gevraagd om die positie over te nemen. Dat ging allemaal dermate snel dat ik, voordat ik het me goed en wel realiseerde, op het ministerie van Binnenlandse Zaken zat.”

“Plotseling stond er iemand voor de deur met 500 flyers en een kopie van een kaart van Leiden in haar hand”

Hetgeen overigens maar kort geduurd heeft. “Ja, vijftien maanden na mijn aantreden viel het kabinet al. Vijf dagen daarvoor hadden we onze lijsttrekkersverkiezingen gehad. Naar we toen dachten ruim van tevoren, omdat het kabinet nog anderhalf jaar had moeten zitten.”

Wat was voor jou het lastigste moment als kersverse minister? “Wat ik heel moeilijk gevonden heb, was het besluit dat we moesten nemen over de eerste missie naar Afghanistan (*de Tweede Kamer stemde in februari 2006 in met deze Task Force Uruzgan, waar-na Boris Dittrich aftrad als partijleider, red.*). Als jongvolwassene

had ik het hele gebeuren rond Srebrenica bewust meegekregen en dat had een behoorlijke indruk op me gemaakt. “Het was een ongelofelijk omstreden missie en de PvdA speelde een tamelijk ingewikkeld spel. Met die missie namen we een grote verantwoordelijkheid, er zijn meer dan twintig personen bij gekomen. Hoewel ik dat niet echt als een persoonlijke iets voelde, realiseerde ik me wel dat het een uitvloeisel was van een besluit van de ministerraad – waar ik bij gezeten had. Het maakt je weer heel bewust van je rol als politicus en de consequenties die deze rol heeft.”

En toen volgden de – vervroegde – verkiezingen van 2006, het rampjaar voor D66. Jij was lijsttrekker en moest daarna met een gehalveerde fractie (D66 ging van 6 naar 3 zetels) de oppositie-bankjes in. Wat hield je op de been? “Ik had het net over recht en onrecht. Ik vind de publieke zaak – om het maar eens heel abstract en verheven te zeggen – heel erg interessant. Ik ben iemand die gauw een mening en ideeën heeft over wat er moet gebeuren en dan vind ik eigenlijk dat je niet moet gaan becommentariëren en moet gaan klagen; dan moet je er zelf ook actief aan mee doen.”

Maar de dagelijkse praktijk is natuurlijk minder verheven. Waar haal je echt plezier uit in dit werk? “Wat ontzettend leuk is, en dat geldt zowel lokaal als landelijk, is dat ik betaald krijg om mijn mening te geven. Dat is toch een voorrecht? Ik kan er in elk geval veel van mijn ideeën en idealen in kwijt, en als dat dan ook nog eens ergens toe leidt dan is dat grandioos. Het motiveert ook enorm als je de effecten van die abstracte besluiten die je neemt in de praktijk terugziet. Denk daarbij aan de extra 500 miljoen die we bij de begroting voor het onderwijs in de wacht gesleept hebben. Dat is geen abstract Monopoly-geld meer als ik kort daarna een conciërge op tv zie, die dankzij dát geld zijn baan kan behouden.”

Wat zijn de minder aangename kanten van deze job? “Het werk is vreselijk intensief, het is een manier van leven. Je moet daarbij heel erg uitkijken dat je jezelf er niet in verliest; voordat je het weet zit je telefoon vergroeid aan je oor en lees je alleen nog maar boeken en kranten en kijk en luister je naar tv en radio vanuit een soort beroepsdeformatie. Laatst las ik iets in een column in een kunsttijdschrift, toch een hobby van me, waarbij ik dacht: *daar moeten we wat mee*. Ondanks dat het vrijdagmiddag was belde ik toch een van onze medewerkers. Die moet ook wel gedacht hebben: *wat krijgen we nou weer...*”

De afgelopen tien jaar is de sfeer op het Binnenhof behoorlijk veranderd. Neem een Geert Wilders, met wie je regelmatig in een verhit debat verweekeld zit. Hoe ga je daarmee om? “Ik heb daar een paar fases in meegemaakt. Allereerst was daar een diepgevoelde verontwaardiging, frustratie en verbazing dat anderen bleven zitten. Zeker in het begin heerste er een enorme cultuur van: *niet op reageren, het maakt hem alleen maar groter*. Vanuit de gedachte dat er toch echt eens weerwoord moest komen, ben ik het debat met hem aangegaan en dat heeft geleid tot scherpe confrontaties. Ik heb daarbij trouwens wel altijd een paar dingen voor ogen gehouden. Ten eerste heb ik me nooit willen verlagen tot zijn taalgebruik en ik heb het altijd over zijn ideeën en niet over hém. Wat heel belangrijk is, is om zijn ideeën aan te vallen, niet zijn kiezers. Mensen moeten niet het gevoel hebben dat ik iets tegen zijn kiezers heb. “Vervolgens kwam ik in de fase dat ik wilde weten wat die kiezers bezielt. Dat leidde onder meer tot het boekje *Henk, Ingrid en Alexander*. Op dit ogenblik ben ik overigens niet eens meer degene

“Je moet heel erg uitkijken dat je jezelf niet in dit werk verliest; voordat je het weet zit je telefoon vergroeid aan je oor”

die altijd als eerste opstaat. Erg is dat niet: belangrijk is dat de mensen weten dat D66 hem van repliek dient als dat nodig is.”

In de afgelopen tien jaar is D66 ook behoorlijk gegroeid. Op alle fronten: leden, raadsleden, wethouders, Statenleden, Kamerzetels; acht keer verkiezingswinst op rij in zes jaar. Hoe komt dat, denk jij? “Ik denk dat D66 binnen het politieke spectrum een positie heeft teruggepakt die ik vrij natuurlijk vind voor onze politieke stroming. Verschil is misschien dat de mensen zich dit decennium beter in onze standpunten herkennen dan in de eerste veertig jaar van ons bestaan. Toen werden we veel meer gezien als een zijstroom van een van de drie hoofdstromingen (*liberalisme, sociaal-democratie en confessionalisme, red.*). “Ik denk dat wij nu veel meer aansluiten bij een grote groep mensen die zijn leven bewust en verantwoord inricht. We zijn zeer betrouwbaar en gedegen als het gaat om sociaal economisch beleid, we zijn zeer vooruitstrevend als het gaat om een aantal progressieve thema’s – zoals Europa en onderwijs – en we zijn zeer radicaal als het gaat om individuele vrijheden. En dat is een mix die je bij andere stromingen niet vindt. Je ziet aan de statistieken ook dat de basis waar we op steunen steeds breder wordt. De mix aan kiezers wordt steeds gevarieerder, als je bijvoorbeeld kijkt naar leeftijd, opleiding-sniveau en beroepsgroep.”

Het reces is bijna begonnen. Wat ga je doen deze zomer? “Ten eerste hoop ik dat het een wat rustiger zomer wordt dan bijvoorbeeld vorig jaar – met de MH17-ramp, de uitbraak van Ebola, IS, het kalifaat en de onrust in de Schilderswijk. Dat heeft de gemoederen flink bezig gehouden. Graag een zomer zonder al te veel moeten dus, maar dat heb je maar ten dele in de hand. Ik hoop nog wel een paar dagen weg te kunnen en dat zal waarschijnlijk Barcelona worden.”

Niet naar Curaçao? “Nee, maar ik heb inderdaad een bijzondere band met de Caribische delen van ons koninkrijk. Die is ontstaan in de tijd dat ik er als minister verantwoordelijk voor was. Ik kom er nog steeds graag, afgelopen december werd ik bijvoorbeeld uitgenodigd om te komen spreken bij onze zusterpartij PAIS op Curaçao.

foto Bernique Tool

Toen ben ik er met mijn zoon weer een paar dagen geweest. Ik vind het belangrijk dat ook jonge generaties Nederlanders zich realiseren dat er aan de andere kant van de oceaan ook een stukje Nederland ligt.”

Ik ga op reis, en ik neem mee... “Altijd te veel boeken, want het geeft een gerust gevoel dat je op het laatste moment nog kunt kiezen. Ik weet nog niet welke titels, maar ik lees graag biografieën. Verder neem ik altijd te veel kleren mee; ik moet zo onderhand eens gaan leren dat je op reis ook kunt wassen. En tot slot natuurlijk de telefoon, het snoer en de juiste oplader. Voor het geval dat ook deze zomer zich calamiteiten voordoen...” ■

CV Alexander Pechtold

Geboren 16 december 1965, Delft
Woonplaats Wageningen
Burgerlijke staat Gehuwd, twee kinderen (11 en 12 jaar)

opleidingen 1978-1985
 Gymnasium-a, Rotterdamsch Lyceum
1986-1996
 Kunstgeschiedenis (afstudeeronderwerp: ‘Veldslagen in de 17de eeuwse schilderkunst’), Rijksuniversiteit Leiden

loopbaan 1992-1997
 Veilingmeester en adjunct-directeur

Van Stockum’s Veilingen, Den Haag
1990-1994

Fractie-assistent gemeenteraadsfractie D66 Leiden
1994-2002
 Lid gemeenteraad Leiden

1997-2003
 Wethouder Leiden
2002-2005
 Partijvoorzitter D66
2003-2005
 Burgemeester Wageningen
2005-2006
 Minister Bestuurlijke vernieuwing en Koninkrijksrelaties, Kabinet Balkenende II
2006-heden
 Tweede Kamerlid (tevens fractievoorzitter), politiek leider D66
 Lijsttrekker D66 Tweede Kamerverkiezingen 2006, 2010 en 2012.

Dit zijn ze!

Op dinsdag 26 mei j.l. kozen de 570 leden van de Provinciale Staten de 75 leden van de nieuwe Eerste Kamer. D66 behaalde tien zetels en wist haar vertegenwoordiging in de senaat daarmee te verdubbelen; geen enkele andere partij won zoveel zetels! Op 9 juni werd de nieuwe Eerste Kamer officieel geïnstalleerd.

Deze foto is genomen in het historische Academieggebouw aan het Domplein in Utrecht, waar de kersverse Eerste Kamerfractie van D66 onlangs bijeen kwam voor een vergadering. V.l.n.r. staand: Paul Schnabel, Joris Backer, Henriëtte Prast, Henk Pijlman, Herman Schaper; zittend: Alexander Rinnooy Kan, fractievoorzitter Thom de Graaf, Petra Stienen, Hans Engels. Op de foto ontbreekt Eerste Kamerlid Annelien Bredenoord.

Annelien Bredenoord,
foto johanniels.com

Thom de Graaf, Hans Engels en Joris Backer zitten al sinds 2011 in de Eerste Kamer; voormalig fractievoorzitter Roger van Boxtel en oud-senator Marijke Scholten stelden zichzelf niet opnieuw kandidaat en hebben inmiddels afscheid genomen.

Meer weten:
d66.nl/eerste-kamerfractie

Ik ga op reis en ik neem mee...

Foto Remco van der Kruis

Het zomerreces is begonnen! Dat betekent vooral: werkbezoeken afleggen en werken aan nieuwe voorstellen, maar gelukkig voor onze volksvertegenwoordigers ook: een paar weekjes vakantie. Wat gaan onze D66-parlementariërs doen deze zomer? En wat zit er in hun reiskoffer? “Ik rijd terug als de verrekijker niet blijkt ingepakt.”

Gerben-Jan Gerbrandy

Leeftijd 47
Woonplaats Den Haag / Brussel
D66 Europarlementariër sinds 2009

Waar naartoe? Waarschijnlijk Frankrijk en Spanje
Hoe? Met de auto
Met wie? Gezin en vrienden
Wat? “Ik wil vooral veel de natuur in. Daar wordt door mijn reisgenoten met niet altijd te voorspellen enthousiasme op gereageerd. Veel sport en spel. En afwisseling: we kunnen een week primitief kamperen afsluiten in een mooi hotel met vooral heerlijk eten.”

In de koffer “De iPad gaat mee voor kranten en onmisbare apps, zoals *Vogels in Europa*, *Michelingids*, *Spoorzoeker*, wandel-apps, *MapMyRun*, kookboeken én *Netflix*. En voor de stroomvoorziening gaat de *Wakawaka* mee. Echt een *must have*: stroom en zaklamp op zonne-energie. Als je er een koopt, gaat er een tweede

exemplaar naar bijvoorbeeld vluchtelingenkampen rond Syrië. Uiteraard wordt een selectie uit de grote stapel ongelezen boeken ingepakt, waarbij de ervaring leert dat de meeste daarvan ook weer ongelezen mee terug gaan. Verder ligt de halve auto vol met heel veel sportattributen. Verschillende soorten ballen, rackets, sticks. De goaltjes zijn gelukkig écht te groot. En ik rij ervoor terug als de verrekijker niet blijkt ingepakt.”

Favoriete bestemming “Bergen, water en vooral woeste natuur.”

 de iPad,
de *Wakawaka*,
boeken,
ballen, rackets,
verrekijker

Stientje van Veldhoven

Leeftijd 41
Woonplaats Rijswijk
D66 Tweede Kamerlid sinds 2010

Waar naartoe? Italië
Hoe? Met de auto
Met wie? Mijn gezin
Wat? “Een actieve vakantie met bergwandelingen, cultuur maar ook wat strand.”

In de koffer “Mijn hardloopschoenen. En de iPhone en iPad gaan mee, ook omdat je als Kamerlid altijd terug geropen kunt worden. Dat zijn mijn enige ‘werkspullen’, hoor – ik neem geen Kamerstukken mee! Verder: *De zoon* van Jo

 hardloopschoenen,
iPhone,
iPad,
De zoon,
een paar
‘whodunits’

Nesbø en een paar spannende ‘whodunits’; veel muziek (lang leve Spotify!) en op de terugweg maken we zo veel mogelijk ruimte in de kofferbak vrij om lekkere wijn, olijfolie en pasta’s mee terug te nemen.”

Favoriete bestemming
“Een nieuwe bestemming!”

Sjoerd Sjoerdsma

Leeftijd 33
Woonplaats Den Haag
D66 Tweede Kamerlid sinds 2012

Waar naartoe? Schiermonnikoog
Met wie? Groep vrienden
Wat? “Het is een traditie om elk jaar met vrienden naar Schiermonnikoog te gaan. Een eiland waarop je eigenlijk niet veel kunt en waar het tijdens de vakantie dus vooral draait om gezelligheid. We zijn veel sportief en actief bezig, spelen spelletjes en ’s avonds lekker met z’n allen eten en drinken.”

In de koffer “Pingpongbatjes en -balletjes zijn een vast ingrediënt. Daarnaast ook veel andere sportattributen en spelletjes, zoals *Risk*. Op vakantie lees ik ook graag. Favoriet is en blijft de stripboekenreeks *Casper en Hobbes*. Het boek dat al klaarligt om deze zomer verorberd te worden is *This book is full of spi-*

pingpongbatjes, spelletjes, *Casper en Hobbes*, muziek, camera, telefoonoplader

ders van David Wong. Ook gaat er altijd muziek mee; *Spotify* staat veel aan, met o.a. het nieuwe album van Blur, *The magic whip*. Verder: mijn camera, die zowel boven als onder water foto’s en video’s kan maken. Altijd leuk om die actiefilmpjes jaren later terug te kijken. En tenslotte: de telefoonoplader. Daardoor gaat eigenlijk ook indirect m’n werk mee, omdat je als Kamerlid wel altijd bereikbaar moet zijn voor urgente kwesties.”

Favoriete bestemming “Jordanië. Daar ben ik veel geweest voor mijn vorige baan als diplomaat. Het is een land dat alles heeft: je kunt geweldig snorkelen in de Rode Zee; op een uurtje rijden bevindt zich een woestijn waar je kunt slapen onder een ontzettend mooie sterrenhemel. En in de koningsstad Petra kijk je je ogen uit.”

Marijke Scholten

Leeftijd 69
Woonplaats Amsterdam
D66 Eerste Kamerlid 2011-2015, na 20 jaar als rechter bij de rechtbank in Amsterdam (“Nu ga ik echt met pensioen.”)

Waar naartoe? Ons buitenhuis in Langbroek
Hoe? Met de auto
Met wie? Theo, mijn echtgenoot. ’s Winters soms aangevuld met kinderen die allen graag skiën.
Wat? “Deze zomer wonen we, net als alle andere zomers, in ons buitenhuis in Langbroek. We spelen golf, wandelen en fietsen, lezen veel en we zijn lui.”

In de koffer “Tennisrackets en golfspullen. De iPhone en iPad gingen ook altijd mee, want in de politiek heb je nauwelijks vakantie. Net als wetsvoorstellen, met het oog op het eerste

debat na het reces. Omdat ik nu met het Kamerlidmaatschap ben gestopt, is dat verleden tijd. Dat geeft ruimte voor meer boeken, vooral geschiedenis en biografieën. *Dokter Zjivago* van Boris Pasternak gaat mee – een *must read*. En veel muziek: liefst pianomuziek en kamermuziek, de pianotrio’s van Mendelssohn staan met stip bovenaan. Vroeger ging er altijd een tent en klamboe mee, maar dat is verleden tijd. Ik prefereer nu een hotel of een B&B.”

Favoriete bestemming “Eigenlijk toch altijd weer de Alpen, zowel ’s zomers als ’s winters. Ik ben als kind al vertrouwd geraakt met het bergwandelen, maar dat is lang geleden. Ik kan nog steeds intens gelukkig worden van een mooi uitzicht op de vierduizenders in de Walliser Alpen.”

tennisrackets, golfspullen, boeken en veel muziek

Steven van Weyenberg

Leeftijd 42
Woonplaats Den Haag
D66 Tweede Kamerlid sinds 2012

Waar naartoe? Frankrijk (Bretagne en de Dordogne)
Hoe? Met de auto
Met wie? “Mijn gezin! Het belangrijkste voor mij is dat we met het gezin bij elkaar zijn. In de Dordogne zit ook mijn zwager met de kinderen, dus kunnen de neefjes en nichtjes met elkaar spelen.”
Wat? “Een combinatie van wandelen, boeken lezen, nieuwe dingen zien en lekker op het terras een visje eten.”

wandelschoenen, iPhone, e-reader en muziek

In de koffer “Wandelschoenen. Mijn iPhone gaat ook mee, om op de hoogte te blijven in verband met werk. De e-reader zit al vol met boeken: vooral geschiedenisboeken en detectieveboeken – de laatste om even m’n verstand op nul te kunnen zetten. En muziek – *Stromae* – en luisterboeken voor de kinderen, voor in de auto. De komende vakantie in Frankrijk zullen we veel in de auto zitten, namelijk.”

Favoriete bestemming “Nieuw-Zeeland. Tien jaar geleden ben ik daar geweest en ik vond het een fantastisch mooi land. Het heeft een grote diversiteit: bergen, walvissen, natuur. Ooit zou ik daar nog een keer naartoe willen.”

Roger van Bortel

Leeftijd “Jong van geest”
Woonplaats Gorcum
D66 Tweede Kamerlid (1994-1998); minister (1998-2002) en fractievoorzitter Eerste Kamer 2011-2015

Waar naartoe? Nog niet bepaald (óf Sri Lanka, óf Italië, of... ?)
Met wie? Judith, mijn echtgenote.
Wat? “Een goede mix van cultuur en natuur.”

In de koffer “De iPhone en iPad gaan mee, net als een volle iPod met alles waarom een stemming vraagt, variërend van sixties tot *Mumford & Sons*, van Emmylou Harris tot Nathalie Merchant en van Bach tot Satie. En verschillende sportattributen: zwembroek en snorkel, tennisrackets, misschien golf op locatie. Wat boeken betreft: *Ik kom terug* van Adriaan van Dis, *De Stamhouder* van Alexander Münninghoff en *Politieke emoties* van Martha Nussbaum. Werk- en kampeer-

iPhone, iPad en iPod, snorkel, tennisrackets, boeken

spullen? No way. Vakantie-motto: *To travel hopefully is a better thing than to arrive* – naar Robert Louis Stevenson.”

Favoriete bestemming “Ik voel me bijna overal thuis. Italië is favoriet, maar Patagonië een aanrader!”

“De politiek is te belangrijk om alleen aan mannen over te laten”

... zei Els Borst.

Ruim een jaar na het overlijden van de geliefde D66-politica, lanceerde D66 op 8 maart, Internationale Vrouwendag, het Els Borst Netwerk (EBN): een netwerk voor D66-vrouwen. Redacteur Kristina Ullrich werd meteen lid. Aan de vooravond van het eerste EBN-event op 6 juni sprak zij met twee drijvende krachten achter het netwerk: Tweede Kamerlid en netwerkvoorzitter Pia Dijkstra en directeur van het Landelijk Bureau Bernique Tool.

Een vrouwenennetwerk?! Past dat wel bij D66?

Bernique Tool: “Ja, dat pást bij D66! Het netwerk – dat overigens openstaat voor vrouwen én mannen, laat dat duidelijk zijn – gaat namelijk uit van de kracht van het individu, en het elkaar versterken daarin. Het aandeel vrouwen in onze vereniging en in de lokale politiek in het algemeen is bovendien nu eenmaal een kwestie. Als die verdeling man-vrouw fifty-fifty zou zijn, tja... Maar dat is niet zo.” Pia Dijkstra: “Tot nu toe krijgen wij alleen maar enthousiaste reacties.” Bernique Tool, lachend: “Ja, toen partijvoorzitter Fleur Gräper het netwerk op ons 100ste congres aankondigde, was er direct een vanzelfsprekendheid in de reacties, het lijkt bijna alsof iedereen erop heeft gewacht!”

Hoeveel mensen hebben zich al aangemeld?

Bernique: “Het ging behoorlijk snel; we zitten nu (*begin juni, red.*) op 317 leden, en bij de eerste tien leden zaten meteen twee mannen.”

Els Borst Netwerk

Bestuur

Pia Dijkstra (voorzitter)

Tweede Kamerlid D66 sinds 2010 (o.a.: Gezondheidszorg en emancipatie)

Roger van Boxtel

Voormalig fractievoorzitter Eerste Kamer D66 2011-2015

Kajsa Ollongren

D66-wethouder (o.a.: Economische Zaken, Kunst en Cultuur) en locoburgemeester Amsterdam sinds 2014

Namens het Landelijk Bestuur is **Saskia Boelema** (Talentontwikkeling en Opleiding) verantwoordelijk voor het Els Borst Netwerk.

Meld u aan!

D66-leden kunnen zich bij het Els Borst Netwerk aansluiten voor 10 euro per jaar en krijgen daarvoor toegang tot netwerkbijeenkomsten, lezingen en workshops. Tijdens het eerste (jaarlijkse) EBN-event op 6 juni j.l. werd ook de eerste Els Borst Netwerk Inspiratieprijs én Oeuvreprijs uitgereikt (zie p. 39).

Meer info, aanmelden en contact

d66.nl/elsborstnetwerk

elsborstnetwerk@d66.nl

Hoe staat het eigenlijk met de man-vrouw-verhouding binnen D66?

Bernique: “Op ledenniveau is de verhouding man-vrouw bij ons 70/30. Bij de instroom van nieuwe leden is het aandeel vrouwen echter wel gegroeid. Die groei zagen we ook bij de verkiezingen van 18 maart: 43 procent van de nieuwe Provinciale Statenleden is vrouw, terwijl dit bij de vorige termijn nog 36 was. Onder de raadsleden en wethouders is de verdeling met 70/30 nog wel erg onevenwichtig. Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat raadslidmaatschap geen betaalde fulltime baan is, dus iets wat je náást je werk en gezin moet combineren.” Pia: “In de Tweede Kamer en het Europees Parlement is de verhouding ongeveer 50/50 – zonder dat er specifiek beleid op is! Dit is bereikt door puur te kijken naar kwaliteit.” Bernique: “Overigens is die verhouding 70/30 ‘marktconform’; die vind je ook bij andere politieke partijen terug.”

Maar toch: vrouwen en D66 – dat kan dus beter?

Pia: “Binnen de partij werd al vaker geconstateerd dat veel vrouwelijk talent niet tot zijn recht komt. Veel vrouwen willen wel graag politiek actief worden, maar hebben het in een bepaalde periode van hun leven vaak druk door baan en gezin. Ook zijn er vrouwen die koudwatervrees hebben om de stap naar politiek actief worden te zetten; deze kunnen dan van andere vrouwen in dit netwerk leren hoe zij dat doen. We willen dat vrouwen die het wél voor elkaar krijgen als voorbeeld dienen voor anderen. D66 wordt vaak als de partij van hoogopgeleide jonge mannen gezien, maar er zijn ook veel vrouwen die zich aangetrokken voelen tot ons gedachtegoed. Deze vragen zich af: hoe kom ik er tussen? Wat kan ik doen in de partij? Via het netwerk kunnen zij kennismaken met de partij, hun ambities herkennen en kijken bij welke activiteit of functie zij zich het meeste thuis voelen.”

Waarom is dit netwerk naar Els Borst vernoemd; zij was toch geen politica die zich profileerde als vrouw?

Bernique: “Om verschillende redenen, die met elkaar samenvielen. Diversiteit is al jaren een belangrijk speerpunt van het Landelijk Bestuur. En Els Borst verdient een bijzondere nagedachte-nis. Zij was zo’n bijzondere vrouw, zij heeft zoveel betekend voor de partij, en ze was zo’n inspirerend voorbeeld voor vrouwen: zij heeft alles – carrière in de zorg, kinderen, politiek – gedaan in een tijd waarin dit nog niet vanzelfsprekend was.”

Pia: “Zij heeft ook nooit specifiek aandacht gevraagd voor het vrouw-zijn, maar is altijd uitgegaan van eigen kwaliteiten en herkende ook kwaliteiten bij anderen. Dat is ook het uitgangspunt van dit vrouwenennetwerk.”

“We willen dat vrouwen die het wél voor elkaar krijgen als voorbeeld dienen voor anderen”

— Pia Dijkstra

Hoe sta je daar zelf in, Pia?

Pia: “Ik ben grootgebracht met het idee om geen huismoeder te worden. Gelukkig kon ik een goede opleiding volgen en de universiteit bezoeken. Ik heb het altijd raar gevonden dat er meisjes-scholen bestonden, dat vrouwen een andere weg moesten inslaan dan mannen. Ik heb mij echter geen feministe gevoeld, want ik zie er niets in om vrouwendiscriminatie in te wisselen voor man-nendiscriminatie. Een combinatie van vrouwen en mannen waarin men elkaars kwaliteiten erkent, werkt volgens mij beter.”

Kun je iets meer vertellen over je betrokkenheid bij dit onderwerp?

Pia: “Ik ben van 2008 tot 2010 voorzitter geweest van de Taskforce DeeltijdPlus. De taskforce had de opdracht van het kabinet en sociale partners om de arbeidsdeelname in uren van vrouwen te vergroten. Wij zagen dat er wel een enorme slag is gemaakt met de hoeveelheid vrouwen die werken, maar als je kijkt naar het aantal uren, bungenen we in Europees vergelijk onderaan. Ik zei altijd: je hoeft niet per se carrière te maken tussen je 25ste en 45ste. Dat kan ook ná je 45ste, want je bent dan nog zeker twintig jaar aan het werk.

Pia Dijkstra
D66-Tweede Kamerlid en
voorzitter Els Borst Netwerk

Bernique Tool
directeur Landelijk Bureau D66

Leden aan het woord

Harry Vissers (67), Oegstgeest
Bestuursadviseur
“Ik maak nogal eens mee dat vrouwen in leidinggeven- de functies hart en hoofd een andere prioriteit geven dan mannen – waar ze dan weer last van hebben in een in veel opzichten door mannen gevormde cultuur. Er valt in deze wereld nog veel te winnen. Zoals een gelijkwaardige positie van vrouwen aan mannen. En een daarbij horende waardering. Ik ben lid geworden van het EBN om daar waar mogelijk aan bij te dragen.”

Marianne van Exel (30), Den Haag
Journalist en communicatieadviseur
“Ik keek al een tijd uit naar de lancering van dit netwerk. Ik hoop dat door dit netwerk het vele talent binnen de partij in het oog springt. Dat we zien dat de vijver van D66-vrouwen bestaat uit ambitieuze, slimme en pragmatische personen. Het netwerk moet vooral faciliteren: dat vrouwen zich verder kunnen ontplooiën en dat ze succesvol hun weg in de politiek en binnen de partij kunnen vinden. Zodat in de toekomst een meer gelijkmatige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen gerealiseerd kan worden.”

“Mijn motivatie om in de politiek te gaan was om te laten zien dat je als vrouw met opgroeiende kinderen ook nog andere dingen kunt doen, dat er nog heel veel mogelijkheden zijn. De ervaring van 35 jaar werkzaam leven komt mij ten goede om in de politiek iets te betekenen. Dit is ook wat ik met dit netwerk wil: ervaringen uitwisselen en elkaar stimuleren meer uit jezelf te halen.”
Bernique: “Het Landelijk Bestuur kon zich geen betere voorzitter voorstellen. Het bestuur zocht een vrouw die, net zoals Els, inspirerend is voor vrouwen binnen D66. Pia laat, net als Els Borst, zien hoe je – naast een gezin – een carrière kunt op- en uitbouwen en hoe je een stap kunt maken naar en in de politiek.”

“Els is altijd uitgegaan van eigen kwaliteiten en herkende die ook bij anderen. Dat is ook het uitgangspunt van dit vrouwenennetwerk”

— Pia Dijkstra

foto: Jeroen Mooijman

Het eerste Els Borst Netwerk event vond plaats op 6 juni (zie ook p. 39)

De doelstelling van het netwerk luidt: D66-vrouwen ondersteunen en empoweren om duurzaam hun inzet binnen de politiek en de partij te vergroten. Hoe willen jullie dat bereiken?
Pia: “Allereerst: het is een netwerk, geen doorgetimmerde organisatie. We willen het netwerk als een spinnenweb uitbouwen, samen met de leden. Tijdens de startbijeenkomst op 6 juni roepen wij vrouwen die al actief zijn binnen D66 op om andere D66-vrouwen te inspireren hoe zij actief kunnen worden. Dit hoeft niet direct te leiden tot een politieke functie, je kunt ook actief worden in een commissie of als bestuurslid.

“Naast binding met de partij willen wij dat vrouwen inspiratie halen uit het netwerk, bagage ontwikkelen voor hun dagelijkse leven, bijvoorbeeld voor hun eigen loopbaan. Onlangs hoorde ik Thom de Graaf (*fractievoorzitter Eerste Kamer, red.*) op de radio de term *Bildung* gebruiken – dat ging over het hoger onderwijs. Dit lijkt mij ook een geschikte term om onze netwerkdoelstellingen te beschrijven. Het enige wat wij eigenlijk doen is dit proces in gang zetten. Vervolgens is het aan de leden om er iets van te maken.”
Bernique: “Inderdaad. De kracht moet echt uit het netwerk zélf komen. Het landelijk bureau is er om te faciliteren en om te verbinden. Dat doen we door vrouwelijke talenten te laten zien en te laten horen en een platform te creëren waarin D66-vrouwen elkaar kunnen ontmoeten. Diversiteit begint met zichtbaarheid.” ■

Ter nagedachtenis van

Els Borst
(1932 – 2014)

D66-politica, arts, hoogleraar, minister van Volksgezondheid, minister van Staat

Els Neefjes (19)
Student Geneeskunde, voorzitter van de Commissie Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) bij Jonge Democraten Amsterdam

“Op 17-jarige leeftijd ben ik politiek actief geworden, met mijn oma als een groot voorbeeld. Het is dan ook een eer dat er een netwerk komt in haar naam. De politiek is te belangrijk om alleen aan mannen over te laten, is iets waar mijn oma mij al jong bewust van heeft gemaakt.

“Mijn oma was mijn voorbeeld”

“Ze vertelde dat het bijzonder was dat er zoveel vrouwen in dat eerste paarse kabinet waren, en dat we nog steeds geen vrouwelijke premier hadden gehad. Iets waar ik me nog steeds over verbaas. “Ik hoop dat het Els Borst Netwerk vrouwen zal laten zien dat zij ook een belangrijke plek in de politiek hebben. Dat het vrouwen stimuleert actief te worden, maar vooral ook om actief te blijven. Ik heb zelf grote politieke ambities, maar door mijn studie heb ik daar nu helaas weinig tijd voor. Wat oma mij heeft laten zien is: hoeveel je kan betekenen voor mensen via de politiek. Ik zie haar beleid terug in dingen die ik nu leer op de Vrije Universiteit (VU), of als mensen vertellen dat hun opa of oma zo’n vredige dood heeft kunnen sterven. Als arts wil je iets betekenen voor mensen, en dat kan op een grotere schaal als je de politiek in gaat.”

Roger van Boxtel (61)
Voormalig D66-fractie-voorzitter Eerste Kamer (2011-2015) en bestuurslid Els Borst Netwerk

“Ik ben in het bestuur van het Els Borst Netwerk gegaan omdat ik mij schatplichtig voel aan Els Borst. We hebben samen in het Kabinet-Kok II gezeten en daarvoor heb ik als woordvoerder volksgezondheid in de Tweede Kamer veel met haar gedebatteerd over de zorg. Els Borst is voor mij een voorbeeld van een politica die uit eigen kracht en professionaliteit het beste met de patiënt voor ogen had.
“Ik heb zowel in de politiek als in het bedrijfsleven gezien dat vrouwen uit eigen kracht een gelijkwaardige positie kunnen bereiken. Ook bij Menzis [*waar Roger tien jaar bestuursvoorzitter was, red.*] heb ik mij ervoor ingezet dat veel vrouwen in managementposities terecht zijn gekomen. Ik ben er namelijk van overtuigd dat een gelijkmatige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen bedrijven

“Ik voel mij schatplichtig aan Els”

verder brengt. Mijn rol voor het Els Borst Netwerk zal bescheiden zijn. Ik ben blij als het netwerk bereikt dat vrouwen zich bij D66 thuis voelen, ervaringen kunnen uitwisselen in een veilige context en hun kennis en kunde kunnen verbreden. Het is belangrijk dat vrouwen de kar trekken, maar het is ook belangrijk dat mannen daar hun bijdrage aan leveren. Zo heb ik bij Alexander Pechtold de handen voor het Els Borst Netwerk op elkaar gekregen. Dit alles ter nagedachtenis van Els Borst.”

Kirsten van der Meer (18)
Scholier en bestuurslid D66 Wijk bij Duurstede

“Er zijn meer mannen dan vrouwen actief in de politiek, en ik merk dat zij zaken vaak op een heel andere manier benaderen. Op mijn afdeling ben ik tot nu toe de enige vrouw en ik zou graag meer politiek actieve vrouwen ontmoeten. Ik hoop bij het Els Borst Netwerk vooral in een divers gezelschap veel te leren over politiek en alles daaromheen.”

June Nods (58), Enschede
Adviseur Nationaal Register

“Ik vind het belangrijk om een bijdrage te leveren aan de groei van het percentage vrouwen in topfuncties. Dat sluit ook mooi aan bij de gedachte achter het Els Borst Netwerk. Daarnaast vind ik het belangrijk om in deze fase van mijn loopbaan op basis van mijn kennis en ervaring een bijdrage aan D66 te leveren.”

Bilal Kaya (25)

Gemeenteraadslid 's-Hertogenbosch
“Ik heb mij voor het Els Borst Netwerk aangemeld om mij te laten inspireren door bijzondere vrouwen met ambities en ervaringen. Dankzij het netwerk hoop ik deze vrouwen te ontmoeten. Daarnaast vind ik het belangrijk dat vrouwen vanuit hun eigen kracht kansen creëren en aangrijpen. Wie weet kan ik hier zelf ook een steentje aan bijdragen.”

Ondertussen in... Amsterdam

Na 22 jaar ‘Den Haag’ gaf Kajsa Ollongren (48) haar topfunctie als hoogste ambtenaar bij het ministerie van Algemene Zaken op om D66-wethouder te worden in Amsterdam. Ollongren is er trots op dat ze mag werken in en voor de stad waar ze al sinds haar 18de woont. Redacteur Jasper Simons vroeg haar naar drie bijzondere plekken en nodigde haar uit voor een wandeling.

Op een lichtbewolkte zaterdagmorgen ontmoet ik Kajsa Ollongren voor Bureau Warmoesstraat, het voormalige roemruchte politiebureau waar rechercheur Appie Baantjer zijn werk verrichtte. We halen koffie en wandelen naar de hoek met de Oudebrugsteeg. “Kijk, boven deze coffeeshop kwam ik als achttienjarig meisje, vers van de middelbare school, in 1985 wonen. Samen met vijf anderen woonde ik hier in een appartementje op de vierde verdieping. Studeren deed ik in de Universiteitsbibliotheek, want mijn kamer was simpelweg te klein.”

Een behoorlijk spannende plek voor een 18-jarige uit Oegstgeest, lijkt me? “Inderdaad, het was de tijd dat de Wallen nog niet opgeschoond waren. Het was een warboel en overal liepen junks. Toch voelde ik me nooit echt onveilig. Eerlijk gezegd vond ik dat ruige wel interessant op die leeftijd. Van mij hoeven die coffeeshops en sekswinkels nu ook niet allemaal weg, al ontnemen ze wel het zicht op een van de oudste delen van Amsterdam.”

Wat voor student was u eigenlijk? “Oef, lastige vraag. Ik werkte in ieder geval hard aan mijn studie. Nadat ik een jaar economie had gestudeerd besloot ik geschiedenis te doen, want dat vond ik interessanter. Vervolgens heb ik me op internationale betrekkingen gericht. Toch bleven econo-

mische thema’s wel altijd meespelen, zowel in mijn studie als tijdens mijn werk. Daarnaast was ik lid van het corps en speelde ik saxofoon. Nee, geen jazz, al zou je dat wel verwachten bij dit instrument. Ik speelde in allerlei soorten orkestjes en bandjes. Veel verschillende muziek hoor, van pop tot klassiek.”

Sinds die studentenkamer op de Wallen bent u altijd in Amsterdam blijven wonen? “Ja, ik woon er al mijn hele volwassen leven – op een korte periode in Frankrijk na, waar ik aan de École Nationale d’Administration heb gestudeerd. Ik heb op allerlei verschillende plekken gewoond: West, de Pijp, het Centrum en bijna ook in Noord, maar daar kwam het helaas niet van. Door de spannende ontwikkelingen begin jaren 2000, toen de transformatie daar echt begon, wilde ik ook graag deel van Noord uitmaken. Maar ach, nu woon ik ook fantastisch – in het centrum!”

U werkte 22 jaar in Den Haag. Was het lange reizen niet vervelend? Lacht: “Ik heb vele uren in de trein gesleten, ja. Maar Amsterdam is voor mij simpelweg dé stad in Nederland waar ik graag wil wonen. Veel kunst, bedrijvigheid, een prachtige geschiedenis en allerlei soorten mensen met verschillende nationaliteiten. Het is bruisend, divers en *open-minded*. Heerlijk.”

“Ik vond dat ruige van de Wallen wel interessant op die leeftijd”

Kajsa Ollongren
D66-wethouder Amsterdam

We komen aan bij de gratis pontverbinding naar ‘Noord’ achter het Centraal Station. We staan aan het IJ met prachtig uitzicht op het scheepsverkeer en Amsterdam-Noord. Ollongren: “Hier zie je het: de bedrijvigheid en vernieuwing van Amsterdam. *Old meets new*. Links zie je het kantoor van Shell en rechts, naast het Eye Filmmuseum – wat overigens ook prachtig is – de A’DAM-toren. In deze oude Shell-toren zit tegenwoordig een groep van dance-ondernemers, die samen een creatief centrum vormen. Ons oude exportproduct olie, samen met onze nieuwe internationale bekendheid: dancemuziek. Dít is voor mij echt kenmerkend voor Amsterdam: dynamisch, open, internationaal.”

Terwijl de zon door de wolken breekt wandelen we rustig oostwaarts, in de richting van het Marineterrein op Kattenburg, een van de drie Oostelijke Eilanden die in de tweede helft van de 17de eeuw in het IJ werden aangeplempt.

Waarom werd u lid van D66? “De progressiviteit. Trappen tegen de gevestigde orde is waar D66 mee begon; tegen de verzuiling en haar bekrompenheden. Tegenwoordig zijn we niet meer zo verzuild in Nederland, maar de cultuur van behoudensheid blijft bestaan. De vooruitstrevendheid van D66 uit zich nu in andere, nieuwe aspecten, maar de basishouding blijft: niet koste wat het kost alles behouden, maar juist ruimte creëren, vooral voor het individu. Dat is ook mijn intrinsieke motivatie.”

Zijn er specifieke thema’s waardoor u D66 als uw partij ziet? “Nee, eigenlijk gaat het me om het mensbeeld daarachter. Als beleidsthema staat natuurlijk onderwijs bovenaan, zodat iedereen gelijke kansen aan de start heeft. Ook vind ik het agenderen van de centraalstelling van het individu erg belangrijk. Ik denk dat D66 het hierop in de afgelopen decennia erg goed gedaan heeft; het is omgezet in beleid en verschillende partijen hebben dit overgenomen in hun eigen standpunten.

“Maar Nederland blijft op sommige punten erg conservatief. Denk aan het vroegere mannelijke

broodwinnersysteem, waar we onze sociale zekerheid op hebben gebaseerd. Dat zie je nog steeds terug in onze verlofregelingen. In Zweden, waar mijn moeder vandaan komt, is het doodnormaal dat zowel mannen als vrouwen een poosje vrij hebben om voor hun kind te zorgen in het eerste levensjaar. Hier vindt men dat maar raar; hier voelt men de noodzaak niet om te faciliteren dat vrouwen fulltime kunnen werken. Dit conservatisme zie je op meer punten terug. Als een man een dag vrij neemt voor zijn kind wordt hij op een voetstuk gezet, terwijl een vrouw in hetzelfde geval al snel te horen krijgt dat ze haar agenda niet op orde heeft.”

Is dit ook de reden dat u in het bestuur van het Els Borst Netwerk zit? “Absoluut. Het netwerk is een bijzonder goed initiatief, want het is belangrijk dat we ook kritisch naar onszelf kijken: hoe geëmancipeerd zijn wij bij D66? Daarnaast zijn vrouwen vaak te bescheiden of terughoudend. Emancipatie komt niet alleen vanuit de man – die in Nederland overigens best sterk geëmancipeerd is – maar vooral ook vanuit de vrouw. Er zijn zo veel vrouwen met talent. Dit platform maakt het mogelijk hen over de streep te trekken om zich te profileren.

“Daarnaast is het netwerk uiteraard ook een eerbetoon aan Els, die ik leerde kennen toen ze minister van Volksgezondheid was. Ik heb groot respect voor haar, want het eerste beeld was misschien die van een vriendelijke, oudere dame maar daarnaast bleek dat ze stellig was en anderen

CV
Kajsa Ollongren
Leiden, 1967

opleiding
Economie (1 jaar) en Geschiedenis, Universiteit van Amsterdam;
Ecole Nationale d’Administration (Parijs en Straatsburg);
Leergang Internationale Betrekkingen, Instituut Clingendael

loopbaan
1992-2001
Beleidsmedewerker Economische Zaken (EZ);
Hoofd Parlementaire Zaken EZ
2001-2007
Directeur Europese Integratie en Strategie (EZ)
2005-2007
Plaatsvervangend directeur-generaal Economische Politiek (EZ);
Nummer 5 op D66-kandidatenlijst voor Tweede Kamerverkiezingen 2006
2007-2011
Plaatsvervangend secretaris-generaal en raadgever Algemene Zaken (AZ)
2011-2014
Secretaris-generaal ministerie van AZ
2014-heden
Locoburgemeester en D66-wethouder, gemeente Amsterdam. Portefeuille: Economie, Lucht- en Zeehaven, Monumenten, Kunst en Cultuur, Lokale Media, Deelnemingen en Stadsdeel Centrum.

Overig
Jurylid Transparant Prijs; Bestuurslid Els Borst Netwerk (zie ook p. 14); Seizoenkaart Ajax; In 2011 riep de *Volkskrant* Kajsa Ollongren uit tot meest invloedrijke vrouw van Nederland.

Kajsa Ollongren is getrouwd met Irene van den Brekel; zij hebben twee zoons (12 en 14).

“Op dit ruim 350 jaar oude Marineterrein willen we een ecosysteem creëren waar innovatieve en jonge bedrijven kennis delen”

kon overtuigen. Bovendien was het zo knap dat ze vanuit de medische en academische sector de politiek in stapte. En hoe ze voor haar zaak vocht – wat een kracht.”

U bent enorm gedreven. Waarom koos u in eerste instantie voor een functie áchter de schermen? “Dat komt met name doordat ik me pas later realiseerde dat ik graag op bestuurlijke wijze het algemeen belang wilde dienen. Daarnaast was het een kwestie van context. In 2006 werd mij gevraagd om me kiesbaar te stellen voor de Tweede Kamer. Toen dacht ik: ja dat is een goed idee, het is er tijd voor. Helaas volgde toen die dramatische verkiezingsuitslag (D66 ging van 6 naar 3 zetels; Ollongren stond op plaats 5, red.), maar vanaf dat moment is de mogelijkheid van een politieke rol wel echt gaan leven voor mij. Daarom ben ik ook erg blij dat ik die nu in Amsterdam – mijn stad – kan vervullen. Dat ik kan meedenken en vormgeven aan allerlei interessante, nieuwe projecten en belangrijke beleidsstukken.”

We zijn aangekomen op plek van bestemming. Ze wijst: “Kijk, dit is het Marineterrein.”

Is deze voormalige scheepswerf representatief voor uw ambities? “Jazeker. Mijn portefeuille heeft een lange naam – ik zal ‘m je besparen – maar het zwaartepunt ligt op Economische Zaken, Kunst en Cultuur. Op dit ruim 350 jaar oude complex, waar tot voor kort Defensie en de Koninklijke Marine huisden, werkt Amsterdam samen met *StartupDelta* – geleid door voormalig Europees Commissaris Neelie Kroes – aan de kansen voor snel groeiende start-ups. De doelstelling is hier een ecosysteem te creëren waar innovatieve en jonge bedrijven kennis delen. Hiermee wil Amsterdam onder andere in de top-3 van Europese start-up-steden komen. “Maar mijn economische agenda is natuurlijk breder dan dit. Denk aan de deeleconomie, de woningschaarste of aan ons initiatief om kinderen meer met computers te laten werken en te leren programmeren op school. Bovendien maken we ons als D66 hard voor kunst en cultuur. We investeren deze periode miljoenen extra en scholen krijgen meer regie over cultuureducatie.” Het is duidelijk: in Amsterdam waait een geheel nieuwe, frisse wind. ■

Amsterdam kleurt groen

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014 werd D66 (met 14 van de 45 raadszetels) de grootste partij van Amsterdam. De hoofdstad wordt sindsdien bestuurd door een coalitie van D66 (4 wethouders), SP (2 wethouders) en VVD (2 wethouders). De verkiezingen zorgden voor een politieke aardverschuiving: het is voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog dat Amsterdam een college heeft zonder de PvdA.

Ondertussen in Brussel

Een jaar na de Europese verkiezingen van 22 mei maakt D66-fractievoorzitter in het Europees Parlement Sophie in 't Veld de (voorlopige) balans op.

De nieuwe Britse regering bereidt een referendum voor over het lidmaatschap van de Europese Unie. Premier Cameron wil de EU hervormen. Welke eisen hij precies heeft is onduidelijk, maar op één punt zijn we het van harte met hem eens: de Europese Unie moet grondig op de schop. Maar in het zicht van de grote uitdagingen waar Europa voor staat, moet Europa niet verder worden verzwakt en verdeeld. We hebben – juist nu – een krachtig, verenigd en slagvaardig Europa nodig. De economische en democratische hervormingen die D66 bepleit zijn urgenter dan ooit.

Een jaar na de Europese verkiezingen raakt Europa steeds verder verbrokkeld en verzwakt. Partijen op de flanken, soms zelf buiten het democratisch spectrum, zijn in opkomst. De polarisering, versplintering en groeiend wantrouwen maken besluitvorming steeds moeilijker. Dit is overigens geen exclusief Europees verschijnsel. Ook in de Verenigde Staten zien we politieke polarisering en patstelling.

De samenstelling van het Europees Parlement is grondig gewijzigd ten opzichte van een aantal jaren geleden. De christelijk-conservatieve EVP-fractie en de Progressieve Alliantie van Socialisten en Democraten (S&D) zijn nog steeds de grootste, maar hun meerderheid is fragiel. ALDE is nipt de vierde fractie – na de conservatieve ECR-fractie – maar is in de praktijk nog steeds vaak de *kingmaker*. Een derde van het EP kan worden gerekend tot de eurosceptische vleugel, variërend van mild sceptisch tot rabiaat anti-EU, vaak in combinatie met xenofobe, homofobe, misogynie, antisemitische en islamofobe opvattingen – soms zelfs antidemocratisch.

Meerderheden wisselen en zijn steeds vaker krap en onvoorspelbaar. Maar het parlement is doorgaans in staat oplossingen en compromissen te vinden, ook voor gevoelige en controversiële vraagstukken.

De Europese Raad, waar de 28 regeringen van de lidstaten in zitten, raakt daarentegen steeds verder verlamd. Onderling wantrouwen, steeds sterkere eurosceptische profileringsdrang van regeringen en formele en informele veto's leiden op steeds meer dossiers tot volkomen stagnatie in de besluitvorming.

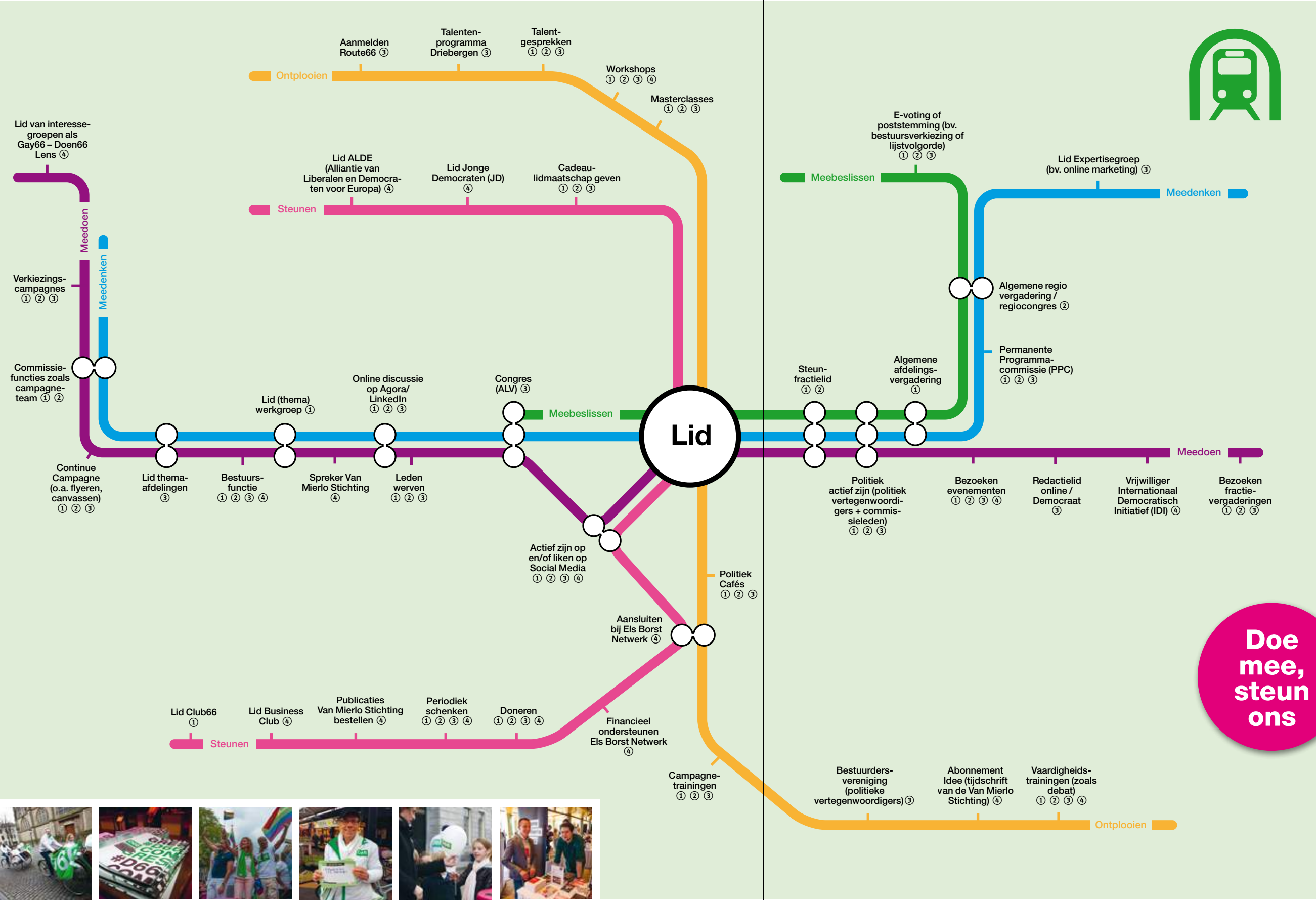
Tekenend is het dat de regeringen tegenover de vluchtelingen crisis het niet eens kunnen worden over meer dan slappe symboolmaatregelen. Dat de crisis in Griekenland zich nu al maanden voortsleept. Dat Europa geen antwoord heeft op Poetin en nauwelijks een rol speelt in het oplossen van conflicten in het Midden-Oosten. Maar ook op relatief eenvoudiger dossiers als het afschaffen van de *roaming*-kosten komen de lidstaten er niet uit. De intergouvernementele besluitvorming, ontworpen voor de simpele samenwerking tussen zes landen, is anno 2015 volkomen vastgelopen. Paradoxaal reageren veel partijen door juist te roepen om méér intergouvernementele besluitvorming. Of door zelfs maar buiten de formele structuren om tot besluiten te vormen. Hierdoor komen mensen nog meer buiten spel te staan, in plaats van minder.

De vierkoppige D66-delegatie heeft een goede positie om zaken in beweging te zetten. De overwinning van D66 met een pro-Europese campagne is niet onopgemerkt gebleven en heeft ons een aantal sleutelposities opgeleverd binnen de ALDE-fractie en binnen het Europees Parlement.

In 2016 neemt Nederland voor zes maanden het voorzitterschap van de Europese Unie op zich. Het kabinet wil vooral op de winkel passen. Maar D66 zal zich inspannen voor een ambitieus voorzitterschap. Onze Europarlementariërs, Tweede Kamerleden en de uitgebreide Eerste Kamerfractie zullen de komende jaren samen hard werken aan een krachtig Europa.

D66 heeft vier leden in het Europees Parlement (EP): Sophie in 't Veld (fractievoorzitter), Gerben-Jan Gerbrandy, Marietje Schaake en Matthijs van Miltenburg. De D66-delegatie maakt onderdeel uit van de fractie van de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa (ALDE), de op drie na grootste fractie in het EP.

Metrokaart D66

De vereniging in beeld

Wat kunt u voor de partij betekenen?
En wat kan de partij voor u betekenen?
Heel veel! In dit overzicht ziet u wat er
zoal mogelijk is. U kunt met ons mee-
doen (volg de **paarse** lijn), meedenken
(**blauwe** lijn), meebeslissen (**groene** lijn), u
kunt ons steunen (**roze** lijn) en u kunt uzelf
ontplooien (**oranje** lijn). De verschillende
'haltes' geven aan wat er op de lijnen alle-
maal mogelijk is. De cijfers achter de hal-
tes geven aan waar u dat kunt doen:

- ① = Lokaal
- ② = Regionaal
- ③ = Landelijk
- ④ = Gelieerd aan D66

Meer informatie?

Kijk op d66.nl/leden of stuur een mail
naar vereniging@d66.nl.

Blijf op de hoogte!

Er zijn talloze manieren om op de
hoogte te blijven: lees de *Democraat*
(valt 3 x per jaar op de mat); neem een
abonnement op de *Idee* (vanmierlo-
stichting.d66.nl), volg ons op sociale
media, kijk op d66.nl/agenda, of meld u
aan voor digitale nieuwsbrieven (van
bijvoorbeeld uw lokale of regionale
afdeling, D66 Internationaal of de
Mr. Hans van Mierlo Stichting) via:
mijnd66.nl (zie ook p. 38).

Haal meer uit je lidmaatschap!

D66

Ons familie-, erf- en schenkrecht is gebaseerd op het gezin van de jaren vijftig: man en vrouw, getrouwd, kinderen en voor altijd samen. Met ‘Familie van nu’ wil D66 deze wetgeving aanpassen aan de 21ste eeuw. Redacteur Mark Snijder sprak met de initiatiefnemers: Tweede Kamerlid Vera Bergkamp en secretaris van de Permanente Programmacommissie (PPC) Jieskje Hollander.

Families van nu

Een voorbeeld. Een man heeft met twee vrouwen – een stel met wie hij geen relatie heeft – twee kinderen. De twee moeders zijn de juridische ouders en hebben gezamenlijk het gezag over beide kinderen. De man is geen juridische ouder, omdat de wet dit slechts voor maximaal twee mensen mogelijk maakt. Gelukkig hebben de drie ouders de taken, rechten en plichten duidelijk afgesproken. Maar voor de wet bestaat de relatie van de man met zijn kinderen niet: als hij een ongeluk krijgt en in coma raakt, kunnen zijn kinderen niet meebeslissen over zijn leven. Wel zijn zus, die hij bijna nooit ziet. En wanneer zijn moeder een erfenis wil nalaten aan haar kleinkinderen, betalen de twee kinderen van haar zoon drie keer zoveel erfbelasting als haar andere kleinkinderen. Ook al zijn al haar kleinkinderen haar evenveel waard...

Tientallen e-mails

Tweede Kamerlid Vera Bergkamp deed op Twitter en tijdens het 101ste congres, op 18 april in Rotterdam, een oproep om persoonlijke ervaringen met knellende familiewet- en regelgeving te delen. Inmiddels heeft ze tientallen e-mails ontvangen. Eén ding is voor Bergkamp duidelijk: er is een grote behoefte in de samenleving om de bestaande wetten en regels te veranderen. “De ‘familie van nu’ ziet er anders uit dan vroeger.

Ongehuwd samenwonen is nu vaker regel dan uitzondering. Sinds de jaren zeventig is het aantal echtscheidingen verdrievoudigd. Zo’n 15 procent van de kinderen woont in een eenoudergezin. Daarnaast groeien steeds meer kinderen op in een gezin met twee moeders of twee vaders. En het aantal mensen zonder relatie groeit. Maar de wetgeving heeft geen gelijke tred gehouden met deze ontwikkelingen. Een herijking is dus nodig.”

Betuttelende overheid

Bij politieke standpunten over het gezin denk je snel aan de confessionele partijen. Maar de thema’s van ‘Familie van nu’ passen juist bij uitstek bij D66, zeggen Bergkamp en Hollander. Want het heeft alles te maken met persoonlijke vrijheid. Bergkamp: “Mensen kunnen steeds meer zelf bepalen hoe ze hun leven inrichten. Maar de overheid maakt met de huidige wetgeving een onderscheid; tussen getrouwd met kinderen en ongehuwd met kinderen, of tussen biologische ouders en ‘mee-ouders’. Daar zit een vorm van bevoogding of betutteling in. Kijk bijvoorbeeld naar de 2,8 miljoen alleenstaanden, die vaak helemaal niet alleen zijn maar gewoon geen relatie hebben. Zij voelen zich soms ondergewaardeerd of niet erkend in hun wijze van leven. D66 wil een overheid die leefvormneutraal is en persoonlijke vrijheid faciliteert.”

Agenda2020

Familie van nu komt voort uit Agenda2020, de brede blik van D66 op de toekomst. Jieskje Hollander: “Op het gebied van euthanasie, abortus en de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor paren van gelijk geslacht hebben we al veel bereikt. Maar welke uitdagingen bestaan er nog meer vanuit een vrijzinnig perspectief? Na gesprekken met experts en leden kwamen we op allerlei onderwerpen die raken aan ‘samenleven’ en hoe dat in Nederland geregeld is.”

Tijdens congres 101, op 18 april in Rotterdam, werd de motie ‘Familie van nu’ van het Landelijk Bestuur unaniem aangenomen. Op drie thema’s moeten wetten en regels worden gemoderniseerd: 1. samenwonen, trouwen en scheiden; 2. erven en schenken; 3. (meer)ouderschap. Op congres 102, dat plaats heeft op 31 oktober, zal het Landelijk Bestuur in samenwerking met de Tweede Kamerfractie concrete voorstellen presenteren.

Volgens Jieskje Hollander, wetenschappelijk medewerker bij de Van Mierlo Stichting en secretaris van de Permanente Programmacommissie (PPC), is ‘Familie van nu’ een typisch sociaal-liberaal thema. “Wij beginnen altijd bij het individu, maar we weten dat een individu nooit op zichzelf staat. Daarom kijken we goed naar de sociale verbanden en familieverbanden waarin een individu zich beweegt. Hoe ziet een familie er anno 2015 uit en hoe verhoudt dat zich tot de wetgeving? Uiteindelijk draagt het stellen van die vraag bij aan de vrijheid van het individu: iedereen moet kunnen kiezen of en met wie je wilt samenwonen of trouwen, of je alleen wilt blijven, of je kinderen krijgt en aan wie je wil nalaten.”

“D66 wil een overheid die leefvormneutraal is en persoonlijke vrijheid faciliteert”

“Willekeurige scharrel”

Er zijn talloze praktijkvoorbeelden die om aanpassingen in de wetgeving vragen. Neem het erfrecht. Kinderen betalen minder belasting over een erfenis dan andere erfgenamen. Bergkamp: “Ik kreeg een mail van een alleenstaande vrouw zonder kinderen met een simpele wens: haar geld tegen een laag belastingtarief nalaten binnen de familie, het liefst aan haar neefjes en nichtjes. Dat kan, maar alleen tegen een tarief van 30 procent erfbelasting. Waarom mogen mensen niet zelf bepalen wie het gunstigste tarief krijgt? Of waarom is er niet één tarief voor iedereen?” Ook de wetgeving rondom samenwonen en trouwen is toe aan herijking, vinden beiden. Zeker wanneer er kinderen in het spel zijn. Bergkamp geeft een voorbeeld van een man en vrouw die al twaalf jaar samen zijn, bewust niet getrouwd, en hun eerste kind verwachten. Om ook juridisch de vader van zijn kind te zijn, moet de man het kind erkennen bij de gemeente. Vervolgens moet hij bij de rechtbank een verzoek indienen om ook het gezag over zijn kind te krijgen. “De vrouw schreef me in een e-mail: *Het voelt alsof ik zwanger ben geraakt van een willekeurige scharrel. In plaats van mijn partner met wie ik al twaalf jaar samen ben en met wie ik een samenlevingscontract heb. Zo ervaren mensen deze complexe wetgeving dus.*”

Waarom maar twee ouders?

Bij (meer)ouderschap, het derde thema binnen ‘Familie van nu’ (zie kader hiernaast), gaat het vooral om de beperking van juridisch ouderschap tot maximaal twee ouders. Er zijn steeds meer gezinnen met twee vaders of twee moeders, waarbij ook een derde (of vierde) ouder bij de opvoeding

Feiten & cijfers

- In 1970 werden ruim 120 duizend **huwelijken** gesloten; in 2013 nog maar 65.000.
- In 1980 eindigde 24 procent van de huwelijken in een **echtscheiding**; in 2013 ruim 38 procent.
- In 2003 woonden 700 duizend mensen **ongetrouwd samen**; in 2050 zal dit stijgen naar 1,3 miljoen mensen.
- In 1995 waren er 100 duizend **ongetrouwd samenwonenden met kinderen**; in 2009 waren dit er ruim 300 duizend.
- In 1995 telde Nederland ruim 2 miljoen **eenpersoonshuishoudens**; in 2013 waren dat er 2,8 miljoen, en in 2060 zijn dat er 3,8 miljoen.

Bron Leon Verstappen, Rijksuniversiteit Groningen / Centraal Bureau voor de Statistiek

“Waarom mogen mensen niet zelf bepalen wie het gunstigste belastingtarief bij een erfenis krijgt?”

— Vera Bergkamp

betrokken is. En aangezien 38 procent van de huwelijken eindigt in een scheiding, zijn er ook steeds meer gezinnen met stiefouders. Hollander: “Soms onderhouden stiefouders tientallen jaren een hechte band met kinderen. Juridisch worden deze kinderen echter niet als hun ‘echte’ kinderen beschouwd. Dat heeft consequenties voor bijvoorbeeld het erven en schenken.” Maar: de nadruk op persoonlijke keuzevrijheid betekent niet dat wetgeving álles vrij moet laten. De overheid heeft namelijk ook een rol in het beschermen van kwetsbare groepen, zoals kinderen. “Zelfbeschikking en bescherming van kinderen zijn beide belangrijk”, benadrukt Bergkamp. “Zo moet het voor een kind altijd duidelijk zijn wie zijn juridische ouder is. Maar we gaan daarbij wel uit van de feiten. Nog niet zo lang geleden vonden veel mensen dat het voor een kind niet goed was om opgevoed te worden door twee vaders of

twee moeders. Terwijl onderzoeken toen al lieten zien dat dit onzin is.”

Een doordachte uitwerking

Het lijkt dus logisch om stiefouders meer rechten te geven bij de opvoeding van kinderen. Maar op het congres, waarbij de motie ‘Familie van nu’ unaniem werd aangenomen, plaatste een D66’er hier een kritische kanttekening bij: na een ingewikkelde vechtscheiding kunnen nieuwe partners soms juist een negatieve rol spelen bij een stabiele opvoeding. Hetzelfde geldt voor opa’s en

Vera Bergkamp
D66-Tweede Kamerlid

oma’s, vertelt Hollander. “Het voorstel van het CDA om de omgang van grootouders met hun kleinkinderen na een scheiding te beschermen, is geen gek idee. Maar het staat of valt bij een door-dachte uitwerking. Een familierechter vertelde me onlangs dat zij grootouders soms juist moeten weren uit echtscheidingsprocedures, omdat zij alleen maar olie op het vuur gooien. Het toekennen van een hard wettelijk recht aan grootouders op omgang met kleinkinderen, kan zo in bepaalde gevallen bijdragen aan enorme loyaliteitsconflicten bij kinderen.” Maatwerk lijkt hier het devies. Dit betekent vooral dat wetten niet moeten voorzien in teveel automatismen. Hollander: “Sommige wetten kunnen misschien eenvoudiger, of kunnen we zelfs schrappen. Bijvoorbeeld in het erfrecht: vinden we het onderscheid dat daarin wordt gemaakt nog wenselijk? Voor ons is het niet relevant of je nalaat aan je kind of aan een vriendin. Dat moet een vrije keuze zijn.”

“De partner met wie zij al twaalf jaar samenleeft, moet nu bij de rechtbank een verzoek indienen om ook gezag over hun kind te krijgen”

— Vera Bergkamp

Ervaringsdeskundigen

De concrete voorstellen vragen dus nog flink wat denkwerk. Niet alleen omdat de thema’s nauw met elkaar samenhangen, maar ook omdat nieuwe wetgeving weer een aantal generaties mee moet kunnen. Daarom is de betrokkenheid van (ervarings)deskundigen van groot belang. Bergkamp: “We hebben hun kennis en ervaring nodig om tot duurzame aanpassingen te komen: waar lopen ze tegenaan, welke zaken moeten we vooral aanpakken?” Zo kom je tot een goed door-dacht verhaal, zegt Bergkamp. “Als politieke partij moeten we onze visie op deze belangrijke thema’s klaar hebben. Dit gaat namelijk over de zorg die je voor elkaar hebt. Dat raakt ons allemaal.” ■

Meepraten?

Heeft u ervaring met knellen-de wetten of regels binnen het familie-, erf- en schenkrecht? Mail uw verhaal naar Tweede Kamerlid Vera Bergkamp: v.bergkamp@tweedekamer.nl en Roel van den Tillaart (interim-secretaris Permanente Programmacommissie): r.vandentillaart@d66.nl

Later dit jaar worden er ledenbijeenkomsten georganiseerd over ‘Familie van nu’. Houd hiervoor de agenda op de website in de gaten: d66.nl/agenda/

#familievannu

‘Familie van nu’ gaat over ons allemaal. Dat bleek wel uit de grote hoeveelheid tweets die tijdens en na congres 101 werden verstuurd met als topic: #familievannu. Een kleine selectie:

@susannaahhh Het is vaak goedkoper om te trouwen als je dingen geregeld wilt hebben – maar dat je burgerlijke staat dat bepaalt.

@LangelaarInge een stiefmoeder kan beter voor een kind zijn dan een biologische moeder...

@alettahekker Neem ook de keuze en zeggenschap van kinderen mee in de discussie!

@MfvGeel Als bij meeroudergezinnen de relatie met de niet-biologische ouder beëindigd wordt, wat zijn dan de consequenties?

@ArrisBlom Familie of niet, de staat dient geen waardeoordeel te hebben wie voor jou belangrijk is. (G)een belastingtarief voor iedereen.

@CarloSchimmel Maar vinden we dan ook dat sociale verbanden net zo belangrijk zijn als bloedbanden? Of is er toch nog verschil?

@MilvanFrank Waarom niet alle samenleefvormen terugbrengen tot 1? Hoe je dat dan noemt lijkt me van minder belang...

@futurelifersrch Graag kortingsplakkers waarmee je zelf kiest wie hoeveel successiekorting krijgt!

@johnstuurman Geen nieuwe wetten. Regel een levenstestament zelfs voor het hoogtepunt van je relatie(s) voor alles wat je dán lief is.

@ALBredenoord Prachtig filmpje over de #familievannu met oa @AylaSchneiders als een vd eerste meerouderkinderen in NL

Bekijk het filmpje met Ayla Schneiders, D66-Statenlid in Utrecht en een van de eerste Nederlandse meerouderschapskinderen via: d66.nl/publicaties/video-inleiding-congres-101-motie-familie-van-nu

Foto Jan Remmert Fröling

Jonge D66'ers in aksie

Is 'aksie' een fossiel uit de roerige jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw? Niet voor een nieuwe generatie jonge D66'ers, die met moderne middelen en nieuwe tactieken abstracte idealen omzet in actie, ontdekte redacteur Roel van den Tillaart. "Door de keuzes die ik maak, probeer ik elke dag een klein statement te maken."

Meer weten over
hedendaags activisme?
Bestel *Idee* nr. 4, 2014
via magazine.nu

Van onder een FNV-petje boe roepen naar de staatssecretaris op het Malieveld; is dat actie? Wie daagt in 2015 de gevestigde orde uit, zoals Dolle Mina en de krakers-beweging dat deden? Waar zijn die half miljoen boze Nederlanders gebleven, die in de vroege jaren tachtig samenstroonden in het protest tegen kernwapens? Instituties – van vakbond tot politieke partij – zien ledenaantallen slinken. Sommige politicologen noemen activisme een relikwie uit de roerige jaren zeventig en tachtig. Jacquélien van Stekelenburg, socioloog aan de Vrije Universiteit, bestrijdt dat. "Mensen gaan nog steeds de straat op, maar steeds minder als lid van een organisatie en vaker voor kleinere, minder langdurige acties." Dat wil niet zeggen dat mensen zich niet organiseren. Dertig procent van de mensen die in 2011 deelnamen aan de 'Facebook-revolutie' op het Egyptische Tahrirplein, werd gemobiliseerd door maatschappelijke organisaties, zegt Van Stekelenburg. Zoals ook haar eigen buurvrouw, die de buurt mobiliseerde om de bibliotheek te behouden. "Actie komt steeds vaker van onderop. Mensen zijn mondiger geworden, ze hebben instituties niet meer per se nodig." Haar buurvrouw gebruikte sociale media, maar organiseerde ook bijeenkomsten op scholen in de buurt.

"Actie komt steeds vaker van onderop. Mensen zijn mondiger geworden, ze hebben instituties niet meer per se nodig"

Protest is verbreed. Die trend begon in de jaren zeventig. Ook studenten en middenklassers gingen de straat op; niet voor een beter loon, maar voor zelfbeschikking. Van Stekelenburg noemt de LHBTI-beweging (Lesbisch, Homo-, Bi-, Trans- en Interseksueel) als lichtend voorbeeld. "Enerzijds ging het om politieke actie: gelijke rechten voor een minderheid. Anderzijds om culturele acceptatie, om het veranderen van normen en waarden." In de 21ste eeuw protesteert iedereen, treffend geïllustreerd door honderden hoogleraren die in 2010 in toga het Binnenhof omsingelden – ondenkbaar in de jaren zeventig. In de 21ste eeuw protesteren we om alles. Een petitie om te voorkomen dat ónze soap van de buis verdwijnt, een boycot tegen het merk dat óns koekje uit de schappen haalt. Van Stekelenburg: "Het normaliseert, straks zijn we allemaal activist."

Dirkjan Tijs

opende – als landelijk voorzitter van de Jonge Democraten (JD) – 's werelds eerste xtc-shop in de Rosmarijnsteeg in Amsterdam.

Gat in de markt?

"Absoluut, duizend bezoekers op één dag! Het was een eendaagse actie, we verkochten placebo's – pepermuntjes. We wilden laten zien dat regulering werkt, met leeftijdscheck en schone pillen. Om zo de legalisering van xtc te agenderen, zonder gebruik te promoten. "Ja, er kwamen ook negatieve reacties, dat we het werk van de duivel uitvoerden, maar de meeste waren positief, ook van media als *Powned*. Tot in Indonesië kwamen we in het nieuws!"

Wat heeft het opgeleverd?

"Zelfs met 40 duizend handtekeningen voor ons burgerinitiatief stemt de Tweede Kamer niet in met ons voorstel. We wilden eerst het taboe doorbreken. De legalisering van xtc vergt een lange adem. Net als de verhoging van de AOW-leeftijd, ook uit de koker van de Jonge Democraten, trouwens."

Te weinig aksie bij D66?

"Ik vind het goed dat de Tweede Kamerfractie met focus op de inhoud politiek bedrijft via het parlement, zolang er maar groepjes zijn die de partij uitdagen en scherp houden. De partij moet niet zijn lef verliezen in de ambitie de grootste te worden."

Xander Bouwman

stoomt een nieuwe generatie klaar om online fundamentele rechten te veroveren.

Zit je op Facebook?

"Ja. Maar ik gebruik het selectief. Mijn WhatsApp-account heb ik verwijderd na de overname door Facebook. Soms lastig; mis je een etentje omdat je niet meer in die ene groep zit."

Sta je er zo principieel in?

"Wat online gebeurt is ontzettend fundamenteel. Het gaat om mensenrechten. Offline hebben we vrijheid van meningsuiting, online noemen we dat netneutraliteit. Privacy op internet gaat niet over geheimen bewaren maar over autonomie, over de vrijheid je eigen keuzes te maken. "Wat veel mensen niet zien: ontwerpkeuzes die de digitale wereld inrichten zijn zowel technisch als politiek. Pleiten voor innovatie is niet genoeg, we moeten ook bedenken wat voor soort innovatie we willen. Ik houd ontzettend van techniek. Juist daarom wil ik dat het doet wat wij willen dat het doet – niet wat Apple of Facebook wil."

Hoe verzet jij je tegen die grote bedrijven?

"Door de keuzes die ik maak, probeer ik elke dag een klein statement te maken. Daarnaast organiseer ik *summer schools*, workshops digitale zelfverdediging en leer ik basisschoolkinderen hoe internet werkt. Want wie niet begrijpt hoe het werkt, laat zich leiden."

Ayla Schneiders fietste tijdens de Provinciale Staten-campagne drie dagen achter elkaar 66 kilometer door de provincie Utrecht.

Verfrissend!

“Het was steenkoud! Het regende, echt heel hard. Misschien juist wel daarom gaf het een gevoel van verbinding. Iedere keer zag je weer in de verte die paraplu als wit-groen stipje verschijnen. Gelukkig haakten steeds meer mensen aan.”

Wat wilde je bereiken?

“Ik wilde de Utrechtse afdelingen verbinden met als thema duurzaamheid. Ik wilde ook politiek naar de inwoners brengen, letterlijk. Met de fietstocht vertelde ik ons verhaal. De afdelingen in de provincie kregen daarvoor het campagne-gevoel. De verbinding tussen ‘offline’ en sociale media werkte erg goed. Maar ook praktisch: ik heb de provincie beter leren kennen, niet in de laatste plaats hoe ik nu als Statenlid Utrecht fietsvriendelijker kan maken.”

Moeten we vaker de straat op?

“Het gaat niet om actievoeren-om-het-actievoeren. Ik hoorde laatst twee bezetters van het Maagdenhuis – met hun mond vol over democratisering – trots zeggen dat ze niet hadden gestemd tijdens de laatste verkiezingen. Dat maakt me erg boos. “D66 is vaak op straat te vinden, maar brengt de boodschap erg rationeel. Het gaat erom dat je het door vorm en inhoud te verbinden tastbaar maakt.”

Jurjen Hoekstra veroverde vijf zetels in het verantwoordingsorgaan van pensioenfondsen ABP met zijn fractie Lijst voor Onafhankelijk Pensioentoezicht (LvOP).

foto Europa Nu (2012)

Pensioenen. Ben je daar niet een beetje jong voor?

Stellig: “Nee. Het is voor veel mensen hun grootste spaarpot, maar we hebben er nauwelijks invloed op. Veel mensen leggen verplicht in, maar hebben niets te zeggen. Die onvrijheid raakt me echt.”

Hoe heb je het aangepakt?

“Pensioenfondsen zijn sinds kort verplicht verkiezingen uit te schrijven. Dat dreigde bij het APB opnieuw een feestje voor de vakbonden te worden. Daar hebben we een stokje voor gestoken. Aanvankelijk als initiatief van de Jonge Democraten, maar in no-time kwamen er veel mensen bij die ik nooit had gesproken, van jong tot oud en van links tot rechts – een coalitie van ‘jong denken’. Ze vonden ons via onze website, via social media en door ons mediaoffensief.”

Was er weerstand?

“Zeker. Het APB eiste 500 handtekeningen van leden mét lidnummer om deel te mogen nemen aan de verkiezingen. De inschrijving werd net voor de kerstvakantie geopend en vlak erna gesloten. Vakbonden hoefden dat niet.”

Ben jij een activist?

“Ik denk dan meteen aan mijn bijna-gepensioneerde collega’s die klagen over een loonsverhoging van twee procent. Het gaat me niet om mijn belang, maar om het ethische. Van onvrijheid word ik pissig.” ■

Op speciaal verzoek van de redactie – ja, allemaal *Koning van Katoeren*-fans – schreef oud-partijleider en (jeugdboeken)schrijver **Jan Terlouw** (83) een eigentijds sprookje voor volwassenen voor deze zomereditie van de *Democraat*. Veel leesplezier met...

De koning die er vandoor ging

ER WAS EENS een land met een koning die er vandoor ging. Hij liet een brief achter voor het kabinet en het parlement. Dit stond er.

Beste leden van het kabinet, beste leden van het parlement afdeling B, beste leden van het parlement afdeling A,

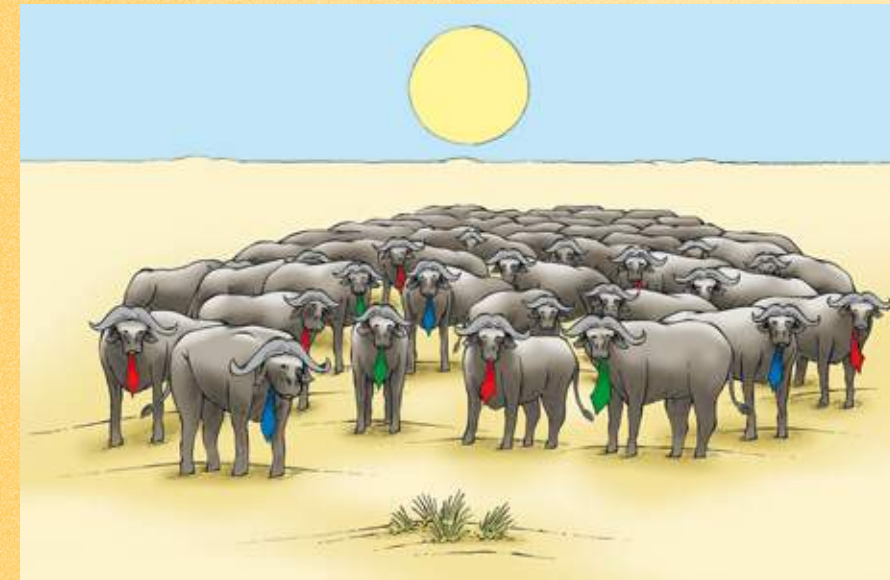
Ik heb er genoeg van. Ik ga weg. U maakt iedere dag wetten waar ik niet bij ben betrokken, maar ik moet ze wel ondertekenen. Ik heb er blauwe en dooie vingers van. Het valt mijn pianolerares steeds op, als ik moet oefenen om het volkslied foutloos te spelen. Ik heb er ook genoeg van om de enige persoon in het land te zijn die niet mag zeggen wat hij wil. Iedereen mag bijvoorbeeld zijn mening over mij spuien, maar als ik iets te berde wil brengen moet ik eerst toestemming vragen aan de minister van Vrije Meningsuiting. Er is nog iets waarbij ik heb gedacht dat u ernstig in de war was. Vroeger, als er verkiezingen waren geweest, regelde ik de besprekingen die moesten leiden tot een nieuw kabinet. Dat was heel logisch, want van alle betrokkenen was ik de enige die geen lid was van een politieke partij. De enige dus die echt onafhankelijk was. Het was ook altijd reuze gezellig. We dronken veel koffie en soms zelfs een borreltje, en een glaasje ranja voor de jongste fractievoorzitter. En dan kwam er een kabinet. Daar was niets ondemocratisch aan, want het parlement had altijd het laatste woord. U noemt me Staatshoofd, maar de laatste keer mocht ik zelfs dit niet meer doen. Staatshoofd betekent in uw ogen blijkbaar Leeghoofd. Toen hebben de fracties in parlement afdeling B overhaast een kabinet in elkaar getimmerd waarbij ze vergeten zijn dat er ook nog een parlement afdeling A is. Veel te weinig oranjebittertjes gedronken, ik durf te zeggen dat het onder mijn leiding niet zou zijn gebeurd.

Kortom, basta. Ik wens u veel wijsheid bij het omvormen van het land tot een republiek.

*Met vriendelijke groet,
De ex-koning*

HET LAND WAS in rep en roer. Om een republiek te worden moest de Grondwet worden veranderd. Dat was niet simpel. Staatsrechtgeleerden maakten overuren. Parlement afdeling B vergaderde tot diep in nachtelijke uren. Afdeling A vergaderde nu niet één maar drie dagen in de week. Er moesten tussendoor verkiezingen worden gehouden en wat niet al, maar het kwam in een jaar voor elkaar. In de nieuwe Grondwet stond dat de bevolking een president zou kiezen die geen bevoegdheden kreeg, maar hij mocht wel zeggen wat hij wou.

Intussen gebeurde er ook van alles met de politieke partijen. Een politieke partij lijkt best veel op een diersoort in de natuur. Als hij groeit, gaat dat ten koste van andere soorten, want de ruimte is beperkt. Te groot worden kan ook problemen opleveren. Er kan te weinig voedsel zijn. En voedsel moet er zijn, of het nu gaat om een politieke partij of om een groep buffels. De vergelijking is toevallig. Als een groep buffels te omvangrijk wordt, kan het zijn dat het land te veel wordt begrast en tot een woestijn wordt. Dan krimpt de groep weer. Het voedsel waardoor een politieke partij ondermeer kan groeien is dialoog. Als de partij te groot wordt, kan de dialoog afnemen, en de partij krimpt. In de natuur is voortplanting van veel belang. Er is onder andere ongeslachtelijke

Voedsel moet er zijn, of het nu gaat om een politieke partij of om een groep buffels. De vergelijking is toevallig

voortplanting, met name door celdeling. Bij de politieke partijen in het land zonder koning was dat proces al enige tijd aan de gang. Steeds meer parlementsleden stapten niet uit het parlement maar wel uit hun partij, en vormden een identieke nieuwe. Celdeling. De discussie over de Grondwet verhevigde dit proces. Celdeling werd een epidemie. Het parlement afdeling B had honderd leden. Toen de nieuwe Grondwet klaar was, telde het parlement afdeling B ook honderd partijen. Daar zat iets moois

in. Want in de nieuwe Grondwet was blijven staan dat parlementsleden moesten stemmen zonder last, dus zonder dat iemand ze vertelde hoe ze moesten stemmen. Dat was nu eindelijk geen probleem meer. Het woord fractiediscipline werd uit het woordenboek geschrapt.

In de nieuwe Grondwet stond ook dat voor de presidentsverkiezingen iedere politieke partij een kandidaat mocht stellen. De parlementsleden stelden allemaal zichzelf kandidaat. Want al zou de nieuwe president geen bevoegdheden krijgen, ze wilden het toch allemaal worden. Bijna allemaal. Het parlements lid van de partij PBH (Partij voor de Bevordering van het Harmonicaspelen) was ziekelijk en ze wist dat ze een periode als president niet meer aan zou kunnen. Ze trok zich terug als kandidaat. Toen kreeg ze een mailtje uit het buitenland. Het was van de ex-koning, die op een zonnig eiland een goed leven had, maar zich een tikkie begon te vervelen. Hij vroeg of hij misschien een geschikte kandidaat zou zijn voor de PBH. Hij speelde weliswaar een beetje piano en geen harmonica, maar daar kon iets aan worden gedaan.

Het mailtje was van de ex-koning, die op een zonnig eiland een goed leven had, maar zich een tikkie begon te vervelen

Ja, dat was een bruikbaar idee en de ex-koning werd kandidaat. Hij werd natuurlijk met grote meerderheid gekozen, want hij was heel populair geweest als koning, en door het grote aantal kandidaten waren de kiezers hoe dan ook in verwarring. De ex-koning had als president nog steeds niets te beslissen, maar hij zei heel veel. Hij zei bijvoorbeeld dat er volgens hem minder fossiele brandstoffen moesten worden gebruikt. Dat leidde onmiddellijk tot verdubbeling van het aantal lobbyisten in de olie-industrie, wat mooi was voor de werkgelegenheid, maar het effect van de woorden van de president nauwelijks verminderde. Of hij zei dat hij vond dat directeurs van banken mensen moesten zijn met een ideaal en een modaal salaris. Dat schreven de kranten op de voorpagina's en er werd instemmend over getwitterd en gefacebooked. Kabinet en parlement besloten dan maar te doen wat de president had gezegd, want het volk wilde het blijkbaar en het parlement was verdeeld in honderd meningen. Of de president zei dat zorg volgens hem een taak moest blijven van de overheid en niet geprivatiseerd moest worden. Dan knarsten de leden van het kabinet met de tanden, wat weer leidde tot extra tandartskosten. De minister van VM wenste dat de letters VM niet stonden voor Vrije maar voor Verboden Meningsuiting. Maar ze deden wat de president had gezegd. Zo ging het een poosje heel goed in het land, waar meestal gebeurde wat de president zonder bevoegdheden wilde. Tot hij last kreeg van grootheidswaan. Maar dat is een ander verhaal.

In het nieuws

“Fuck de Koning”

D66 Tweede Kamerlid Kees Verhoeven pleitte er in het tv-programma Pauw onlangs voor het verbod op majesteits-schennis uit het wetboek van Strafrecht schrappen. Aanleiding was de arrestatie van activist Abdulkasim Al-Jaberi, die tijdens een manifestatie “Fuck de koning, fuck de koningin, fuck het koningshuis” had geroepen. Het OM wilde hem vervolgen wegens majesteitsschennis. Verhoeven: “Als iemand zich beledigd voelt, kan hij aangifte doen. Dat geldt ook voor de Koning. Aanvullende speciale regels of een voorkeursbehandeling van bepaalde personen, zoals de Koning, zijn wat ons betreft niet nodig.” Samen met Martijn van Dam (PvdA) gaat Verhoeven kijken hoe een wetswijziging eruit zou kunnen zien. In 2013 kwam er al een einde aan het verbod op godslastering op initiatief van D66-Tweede Kamerlid Gerard Schouw – die de wet overnam van collega Boris van der Ham – en Jan de Wit (SP).

Over de auteur

Natuurkundige, D66-politicus, schrijver en pleitbezorger van duurzame energie

Voor de jonge lezers onder ons:

Jan Terlouw (1931, Kamperveen): domineeszoon, natuurkundige, schrijver en oud-partijleider; de man van Het Redelijk Alternatief – de bekende D66-slogan uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw.

Kernfysicus

Na zijn studie natuurkunde (1956) en zijn promotie (1964) aan de Rijksuniversiteit Utrecht, werkte Terlouw als fysicus aan o.a. M.I.T. Cambridge (VS) en in Stockholm. Maar de oprichting van een nieuwe partij op 14 oktober 1966 verstoorde deze wetenschappelijke carrière voorgoed.

D66-partijleider

In januari 1967 werd Terlouw lid van D66. Drie jaar later werd hij fractievoorzitter in de gemeenteraad van Utrecht en weer een jaar later trad de 39-jarige Terlouw aan als Tweede Kamerlid voor D66. In 1973 volgde hij Hans van Mierlo op als fractievoorzitter en leidde hij de partij naar de grote verkiezingsoverwinning van 1981: 17 zetels in de Tweede Kamer.

Minister, Cvk & senator

Terlouw was minister van Economische Zaken en vice-premier in het tweede en derde kabinet-Van Agt. Na het teleurstellende verkiezingsresultaat van 1982 trok hij zich terug uit de politiek. In 1991 keerde Terlouw terug als eerste D66-Commissaris van de Koningin (Gelderland) en later als D66-senator in de Eerste Kamer (1999-2003).

(Jeugdboeken)schrijver

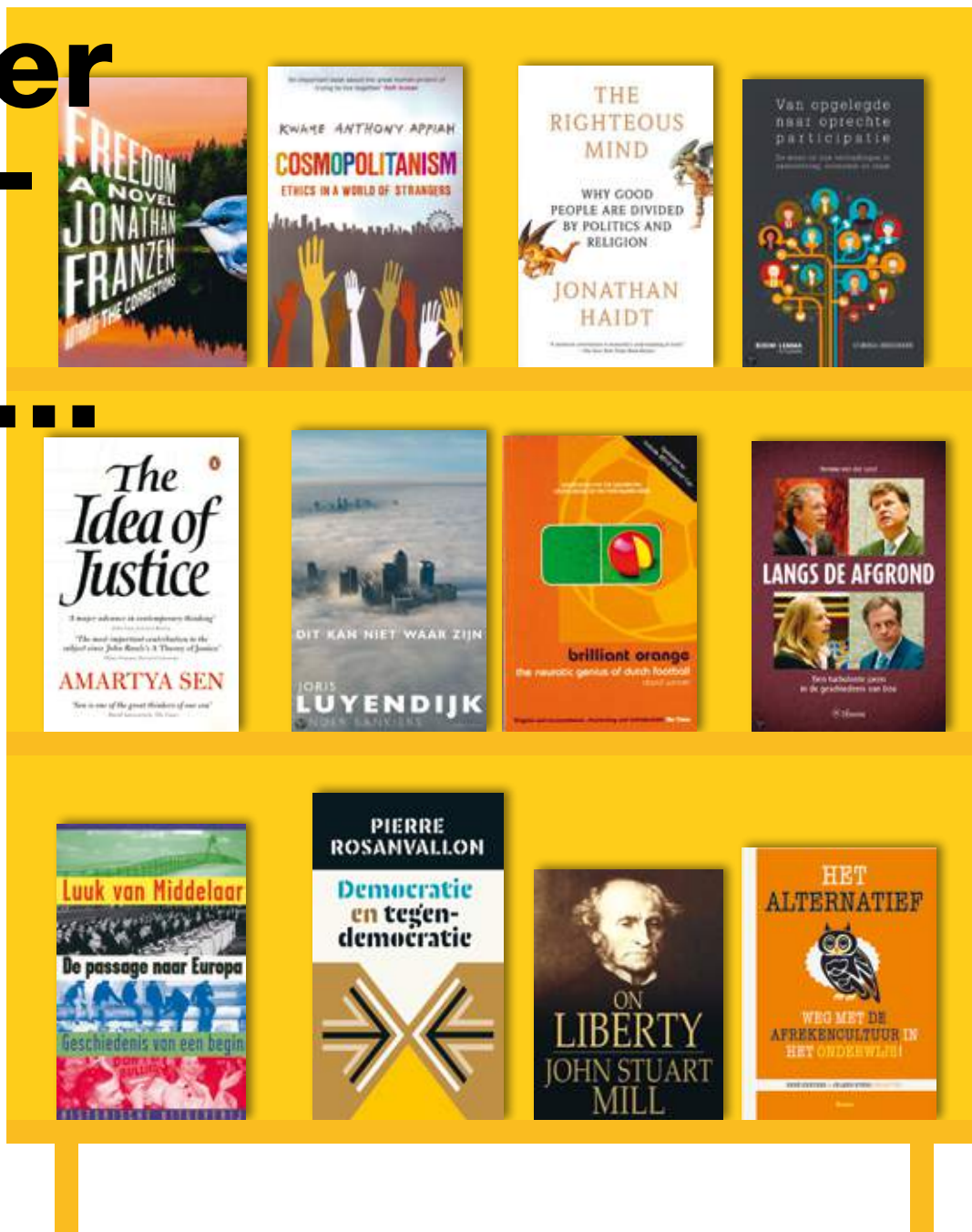
In 1970 debuteerde Jan Terlouw met *Pjotr: vrijwillig verbannen naar Siberië*, gevolgd door (o.a.) het veelgeprezen *Koning van Katoren* (Gouden Griffel 1972), *Oorlogswinter* (Gouden Griffel 1973) en *Briefgeheim*. Terlouw schreef niet alleen jeugdboeken; in 1983 verscheen *Naar zeventien zetels en terug; politiek dagboek; 9 maart 1981 – 5 november 1982*. In 2005 verscheen: *Achter de barricaden* en in 2011 volgde *Hoed u voor mensen die iets zeker weten*. Tegenwoordig schrijft Terlouw samen met zijn dochter Sanne spannende boeken, waaronder het recente *In huis met een seriemoordenaar* (2015).

Duurzaamheid

Daarnaast kunt hem nog zeer regelmatig tegenkomen als bevlogen spreker en als auteur van essays over (met name) duurzame energie. Lees of beluister Jan Terlouws speech over duurzaam handelen tijdens het 100ste partijcongres terug op: d66.nl/publicaties/congressspeech-jan-terlouw

Deze keer geen wetenschappelijk essay over sociaal-liberale grensverkenningen van de Van Mierlo Stichting. Jammer? Niet getreurd! Want speciaal voor deze vakantie-editie van de *Democraat* geven de drie vaste medewerkers u twaalf prachtige leestips mee – in willekeurige volgorde. Welke titels moet u deze zomer echt eens gaan lezen? En waarom?

De zomer lees- tips van ...

... Frank van Mil (38), Utrecht

Wetenschappelijk directeur
Van Mierlo Stichting

In zijn roman **Freedom** (2010) schetst Jonathan Franzen een absurdistisch en schrijnend portret van een Amerikaanse middenklasse-gezin tegen de achtergrond van een door Bush Jr. geregeerd land op zoek naar zichzelf. *Neoliberalism gone wrong* in optima forma.

In **Cosmopolitanism** (2006) geeft de Ghanees-Amerikaanse filosoof Kwame Anthony Appiah een zeer toegankelijke onderbouwing van de stelling dat een open houding ten opzichte van anderen samen kan gaan met sterke eigen voorkeuren en overtuigingen. Het was een belangrijke bron voor het essay over de richtingwijzer *Denk en handel internationaal* van de Van Mierlo Stichting.

Wie iemand anders wil overtuigen, moet appelleren aan (zoveel mogelijk verschillende) emoties. Conservatieve mensen doen veel beter een beroep op de emoties van mensen dan progressieve. Jonathan Haidt beschrijft in **The Righteous Mind** (2012) het fundamentele onbegrip tussen politiek ongelijkdenkenden, en probeert dit te verkleinen. Als lezer ontwikkel je begrip voor andere standpunten. Haidt biedt op deze manier handvatten voor meer evenwichtige politieke meningsvorming en voor meer effectieve politieke communicatie.

Van opgelegde naar oprechte participatie (2014) van onze collega Corina Hendriks is in veel opzichten een bijzonder boek. Het geeft op doorwrochte, maar toch toegankelijke en toepasbare wijze een individualistisch perspectief op gemeenschap. In die zin vult het boek het 'sociaal' in sociaal-liberaal op hedendaagse wijze in.

... Corina Hendriks (36), Haarlem

Wetenschappelijk medewerker
Van Mierlo Stichting

De Indiase politiek filosoof Amartya Sen is een belangrijk hedendaags inspirator voor het denken over sociale rechtvaardigheid. In **The Idea of Justice** (2009) stelt hij dat rechtvaardigheid geen absolute waarde is; hij zoekt naar een praktisch hanteerbare beschrijving ervan. Een mooie combinatie tussen principes en pragmatisme!

Met **Dit kan niet waar zijn** (2015) geeft Joris Luyendijk een intrigerend, maar ook verontrustend inblikje in de financiële wereld van de *City of London*. Over hoe bankiers in toenemende mate handelen zonder moraal en/of hun persoonlijke waarden bij hun werk buiten beschouwing laten. En niet alleen de bankiers – zo houdt Luyendijk ons de spiegel voor.

Brilliant Orange: The Neurotic Genius of Dutch Soccer (2000) is geen geschiedenis van het Nederlandse voetbal. David Winner verbindt op ingenieuze wijze Nederlandse kunst, architectuur, cultuur, filosofie én politiek met de beste elftallen die Nederland ooit op de been bracht: het grote Ajax en Oranje van Cruyff en Michels uit het begin van de jaren zeventig. *Brilliant Orange* schetst een machtig tijdsbeeld van rebellie en creativiteit, van de periode waarin D66 kon ontstaan en voet aan de grond kreeg in het Nederlandse politieke bestel.

Voor leden die geïnteresseerd zijn in de recente geschiedenis van D66 is **Langs de Afgrond** (2012) van Menno van der Land een aanrader. Dit boek beschrijft de gebeurtenissen binnen D66 tussen 2002 en 2012. In deze periode daalde de populariteit van de partij gestaag – bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2006 leed D66 haar tiende nederlaag in twaalf jaar tijd. Van der Land beschrijft wat er vooraf ging aan dit slechtste verkiezingsresultaat sinds de oprichting van D66 én hoe de partij deze crisis weer te boven is gekomen.

... Jieskje Hollander (31), Den Haag

Wetenschappelijk medewerker
Van Mierlo Stichting

Luuk van Middelaars **Passage naar Europa. Geschiedenis van een begin** (2009) geldt inmiddels als klassieker in de politieke filosofie en werd in de loop van de afgelopen jaren in zeven talen vertaald. Het boek is een absolute *must read* voor hen die zich bekommeren om de Europese Unie en een dieper begrip zoeken van haar continue zoektocht – soms *against the odds* – naar blijvende samenhang.

De invloedrijke Franse denker Pierre Rosanvallon stelt in **Democratie en tegendemocratie** (2012) dat democratie zowel gebaseerd is op vertrouwen als op wantrouwen, en dat verantwoording afleggen een proces is dat 365 dagen per jaar doorgaat. In het najaar van 2015 zal Rosanvallon de zesde Marchantlezing van de Van Mierlo Stichting uitspreken (zie p. 38).

John Stuart Mills klassieker **On Liberty** (1859) is nog altijd een van de sterkste en helderste pleidooien voor een zo groot mogelijke individuele vrijheid, die alleen mag worden ingeperkt om schade aan anderen te voorkomen. De vragen die Mill stelt en beantwoordt – wat is vrijheid? waarom is vrijheid zo belangrijk? en hoe wegen we verschillende vrijheden tegen elkaar af? – zijn bepalend voor de manier waarop we ook vandaag de dag ons liberalisme invullen.

Over één ding zijn D66'ers het snel eens: goed onderwijs – waarin leerling én docent de ruimte krijgen om het beste uit elkaar te halen – staat aan de basis van een samenleving gekenmerkt door kansengelijkheid. De inspirerende bundel **Het alternatief. Weg met de afrekencultuur in het onderwijs!** van de auteurs René Kneyber en Jelmer Evers (2013) wakkert de discussie aan over de randvoorwaarden voor zulk onderwijs. Het boek legt gewicht in de schaal met bijdragen van toonaangevende 'onderwijsinnovators' als Gert Biesta en Howard Gardner. ■

Op 18 maart hadden de Provinciale Statenverkiezingen plaats.

Het werd de achtste verkiezingswinst op rij voor D66. De partij telt nu 67 verkozen Statenleden en heeft in 9 van de 12 provincies zitting in het college van Gedeputeerde Staten.

SAVE THE DATE

Congres102!

Het 102de D66-congres vindt plaats op zaterdag 31 oktober 2015 in de Beurs van Berlage in Amsterdam. U ontvangt een uitnodiging per e-mail. Meer informatie vindt u op: d66.nl/congres-102

Lees verder op pagina 40 voor een verslag van Congres 101, dat op 18 april plaats had in de Van Nelle Fabriek in Rotterdam of kijk op: d66.nl/congres-101

SAVE THE DATE

Marchantlezing 2015

De Mr. Hans van Mierlo Stichting organiseert elk najaar de Marchantlezing, die wordt uitgesproken door een internationale (sociaal-liberale) denker die een maatschappelijk of politiek-filosofisch vraagstuk belicht. Op woensdag 25 november zal de invloedrijke Franse denker Pierre Rosanvallon de zesde Marchantlezing uitspreken in Amsterdam. Thema: democratie.

Meer info: vanmierlostichting@d66.nl of vanmierlostichting.d66.nl/agenda

Vacatures Landelijk Bestuur

Partijvoorzitter en bestuursleden nemen afscheid van Landelijk Bestuur D66.

Tijdens Congres 102 zullen verkiezingen worden gehouden voor twee vacatures in het Landelijk Bestuur van D66. Naast de portefeuille 'Vereniging, Afdelingen en Regio's' van bestuurslid Wichard de Wolf (die momenteel tijdelijk wordt waargenomen door bestuurslid a.i. Said Kasmi), komt dan ook de portefeuille van Internationaal Secretaris vacant omdat bestuurslid Robert Farla aan het einde van zijn tweede termijn is gekomen. Daarnaast kunnen de leden van D66 deze zomer stemmen voor een nieuwe partijvoorzitter, omdat de huidige (en scheidend) voorzitter Fleur Gräper-van Koolwijk is aangetreden als gedeputeerde in de provincie Groningen. Zowel De Wolf als Gräper-van Koolwijk stoppen vervroegd met hun bestuursfunctie wegens tijdgebrek door toenemende reguliere verplichtingen. Voor alle bovengenoemde functies kunnen leden van D66 zich kandideren.

Lees het afscheidswoord van scheidend partijvoorzitter Fleur Gräper-van Koolwijk op pag. 2.

d66.nl/verkiezingpartijvoorzitter
d66.nl/organisatie/landelijk-bestuur

MijnD66.nl

**Een verhuizing doorgeven?
Aan- of afmelden voor een
nieuwsbrief? Ga naar mijnd66.nl**

Els Borst Network

Op zaterdag 6 juni had het eerste Els Borst Network event plaats, waarbij de eerste Els Borst Network Inspiratieprijs én Oeuvreprijs werden uitgereikt.

Ingrid van Engelshoven ontving de Els Borst Network Inspiratieprijs uit handen van netwerkvoorzitter Pia Dijkstra. De prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een inspirerende D66-vrouw die iets bijzonders heeft bereikt voor de partij. Van Engelshoven stond als partijvoorzitter aan de basis van vijf verkiezingsoverwinningen en is sinds 2010 wethouder in Den Haag. Daarnaast werd ook de eerste Els Borst Network Oeuvreprijs uitgereikt aan Carla Pauw. Netwerkbestuurslid Roger van Boxtel: "Sinds 1975 zet Carla zich met ongehoorde toewijding in voor D66. Alle D66-leiders heeft zij bijgestaan. Zij is het stille geweten van de partij".

Meer informatie: lees verder op pag. 14-18 of kijk op: d66.nl/elsborstnetwerk

Fatma Koser Kaya neemt de plaats in van vertrekkend Tweede Kamerlid Gerard Schouw.

Na 25 jaar actief te zijn geweest voor D66, verlaat Tweede Kamerlid Gerard Schouw deze zomer de politiek. Hij wordt per 1 augustus algemeen directeur van Nefarma, de Nederlandse Vereniging voor Innovatieve Geneesmiddelen. Schouw was de afgelopen twaalf jaar parlementariër, waarvan zeven jaar

lid van de Eerste Kamer en de laatste vijf jaar van de Tweede Kamer. Ook was hij twee keer landelijk partijvoorzitter, raadslid en wethouder in Dordrecht. Fatma Koser Kaya neemt per 1 augustus de plaats van Gerard Schouw in. Zij zat al eerder voor D66 in de Tweede Kamer van 2004 tot 2012. Van februari 2013 tot juni 2014 was Koser Kaya wethouder in Wassenaar.

Gerard bedankt!

Leden kunnen deze en andere administratieve wijzigingen zelf doorvoeren in de centrale ledenadministratie via de besloten website MijnD66.nl. U logt in met uw gebruikersnaam (uw mailadres) en het wachtwoord dat u via e-mail van ons hebt ontvangen. Heeft u een nieuw of ander mailadres? Of bent u uw wachtwoord vergeten? Stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

SAVE THE DATES

D66 Internationaal

Congres Liberal International
28 oktober – 1 november
Mexico Stad, Mexico

Congres ALDE Party
19 – 21 november
Boedapest, Hongarije

Wil je mee met de D66-delegatie? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl

Dag van het Midden-Oosten (3de editie)
14 november

Kijk voor meer informatie op internationaal.d66.nl/agenda

Route66

Tot 7 november kunt u zich nog aanmelden voor het talent-stimuleringsprogramma Route66.

Route66 is een talentstimuleringsprogramma van twee jaar dat wordt gerund door de deelnemers zelf. Elk jaar ronden 20 'routers' het traject af en stromen 20 nieuwe 'routers' met uiteenlopende achtergronden in. Deelname staat open voor afgestudeerde/werkende leden tussen de 25 en 33 jaar. De selectie voor 2016 sluit op 7 november a.s.

Meer informatie: d66.nl/route66

Geef het lidmaatschap cadeau!
d66.nl/cadeaulidmaatschap

Fiscaal aantrekkelijk schenken
d66.nl/doneren

Doe mee!
www.d66.nl/doemee

Blijf op de hoogte!

Congres 101

D66

Mijn eerste congres

Redacteur Jasper Simons (25) is al twee jaar lid van D66, maar bezocht nooit eerder een partijcongres. Waarom niet? Tja, waarom niet eigenlijk? Op zaterdag 18 april nam hij de proef op de som tijdens Congres 101 in de Van Nelle fabriek in Rotterdam. “Elke motie leidt tot zachte commotie in de plenaire zaal.”

Vanuit stadsbus 38 zie ik de witte Van Nelle Fabriek opdoemen. Werelderfgoed, waar vroeger tabak, koffie en thee werd geproduceerd. Als ik uitstap, blijkt dat ik niet de enige congresganger in de bus was. In een groepje lopen we wat onwennig richting het enorme complex, op zoek naar de ingang. Bij de garderobe geven we onze jassen af en bij de registratiebalie krijg ik een groen polsbandje, een congreskrant en een lichtblauwe stemkaart mee. Er zullen vandaag ruim 1400 polsbandjes worden uitgereikt, hoor ik later.

Eerst: stemmen!

Ik neem een kijkje in de grote plenaire zaal, waar gestemd gaat worden op organisatorische en politieke moties. Er zitten zo’n driehonderd mensen, allen verdiept in de congreskrant waar de moties in staan beschreven. Boven het podium – waar de drie congresvoorzitters achter een lange tafel zitten – hangt een scherm waarop de indieners van de moties en sprekers uit de zaal in beeld gebracht worden.

Ik ga zitten en laat het over me heen komen. Ik verbaas me over het uiteenlopende karakter van de politieke moties. Van het partijstandpunt over Zwarte Piet tot armoedebeleid voor kinderen, tot een fonds om vastliggende investeringen voor duurzame ontwikkeling te activeren. Elke motie leidt tot zachte commotie in de zaal, maar de voorzitters zitten er bovenop; evenveel spreektijd voor elk lid en geen minuut langer.

Over veel van de besproken onderwerpen heb ik eerlijk gezegd nooit eerder of lang nagedacht. Geen idee wat ik precies vind, dus ik voel me wat bezwaard om mijn stem uit te brengen. Mijn lichtblauwe stemkaart blijft ongebruikt in mijn notieblok...

“Op het grote horecaplein loop ik wat gedesoriënteerd rond. Zal ik naar de Nieuwe Leden Lounge gaan?”

Thema-afdelingen

Op het grote horecaplein loop ik wat gedesoriënteerd rond. Zal ik naar de Nieuwe Leden Lounge gaan? Daar vind ik vast wat aanspraak. Maar dan zie ik de stands van de thema-afdelingen, waaronder Economie. Als student internationale politieke economie had ik al eens overwogen om lid te worden. Toch eens kijken dus. Ik raak in gesprek met Taco Dankers, lid van de thema-afdeling. Hij vertelt over zijn interesse in Europese problematiek. “Eigenlijk moeten we ervoor zorgen dat investeringen in groene energieprojecten sneller op gang komen. Waarom laten we de Europese Centrale Bank geen ‘duurzaamheidsobligaties’ uitgeven? Aantrekkelijk voor banken, en ze leveren geld op om te investeren. Zo worden balansen sterker en de economie groener!” Geënthousiasmeerd door zijn ideeën en ons interessante gesprek besluit ik het aanmeldformulier maar meteen in te vullen.

Sessie: Familie van nu

Gedurende de dag worden er in verschillende subzalen inhoudelijke sessies en themabijeenkomsten gehouden. Vergezeld door de redactiefotograaf neem ik plaats bij ‘Familie van Nu’, ingeleid door Tweede Kamerlid Vera Bergkamp. Weer luister ik naar allerlei zaken waar ik als student van 24 jaar nooit echt over heb nagedacht: gedeeld ouderschap, samengestelde gezinnen, erf- en schenkrecht, huwelijksvermogensrecht. Maar ik raak al snel gefascineerd door de interessante vragen die worden opgeworpen, zoals: “Waarom kunnen twee mannen met een kinderwens dit niet via IVF realiseren?” Veel van de aanwezigen blijken persoonlijk betrokken bij de besproken onderwerpen en kunnen op heldere manier verwoorden wat er anders kan en moet. Erg leerzaam.

“De Q&A over TTIP wordt goed bezocht; veel aanwezigen lijken ongerust over het voorgestelde vrijhandelsverdrag”

Q&A: Vrijhandelsverdrag

Toch ben ik opgelucht als daarna de Q&A over *Transatlantic Trade & Investment Partnership* (TTIP) begint. Eindelijk iets waar ik wél over heb nagedacht. Ik ben niet de enige; de zaal zit overvol. En ik blijf ook nog eens naast een oud-studiegenoot te zitten! Ineens voel ik me helemaal thuis op dit congres.

Veel aanwezigen lijken nogal ongerust over het voorgestelde vrijhandelsverdrag tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten. Europarlementariër Marietje Schaake en Tweede Kamerlid Kees Verhoeven zullen de vele vragen beantwoorden. Dat blijkt nog een flinke kluit. “Hoe zit het met ons standpunt aangaande genetisch gemodificeerd voedsel; behouden we ons systeem dat veel strenger is dan het Amerikaanse?”, vraagt iemand uit de zaal. Een ander vraagt of het omstreden dispuutstelsel (ISDS) er zal komen en of we zullen accepteren dat onze democratische regels door belangen van multinationals kunnen worden uitgehold. “Het ISDS staat in de ijskast. We hebben inderdaad een betere oplossing voor het systeem nodig”, reageert Schaake.

Lunchpauze & speech

Tijdens de lunchpauze nemen mijn oud-studiegenoot Jan Willem Visser (29) en ik plaats achterin de plenaire zaal, zodat we niemand storen met onze knisperende broodzakjes. “Het is ook mijn eerste congres”, zegt hij, nadat we zijn bijgepraat en ik hem vertel wat ik hier doe. “Ik denk erover om actief voor de partij te worden, dus ik dacht: laat ik eerst eens naar het congres gaan. Een kijkje in de keuken, zeg maar.”

Samen luisteren we naar de speech van partijvoorzitter Fleur Gräper. Ze vertelt over de Provinciale Statenverkiezingen van 18 maart, precies een maand geleden. Over het harde werken, en over de twijfels: “De twijfel of het ons zou lukken – opnieuw – voor de achtste keer op rij verkiezingen winnen.” De zaal wist inmiddels dat die twijfels ongegrond bleken.

Congresveteraan

Nu wil ik wel eens iemand spreken die vaker naar een partijcongres is geweest. Ik verzamel al mijn moed en spreek een oudere heer

V.l.n.r.: Congresganger Mark Spoor, auteur Jasper Simons en collega-redacteur Roel van den Tillaart

aan, die zich voorstelt als meneer Kolkman, geboren in 1931. Meteen raak: deze D66'er uit IJsselstein is een echte congresveteraan en al vanaf het prille begin actief voor de partij in diverse functies, o.a. als voorzitter van de regio's Utrecht en Limburg en binnen zijn eigen afdeling in IJsselstein. Hij werd lid na het zien van het inmiddels beroemde campagnespotje uit 1967, waarin D66-lijsttrekker Hans van Mierlo over de Amsterdamse grachten loopt en in een voice-over de kijker indringend toespreekt over de noodzakelijke verjonging en vernieuwing van de politiek en de democratie. Kolkman: "Mijn eerste congres was in 1968 in Leiden. Sindsdien ben ik actief voor de partij en woon ik bijna elk congres bij. Ik vind het altijd een erg mooie dag. Niet alleen is het interessant om met verschillende mensen te discussiëren over verschillende onderwerpen; het is ook heel fijn om oude vrienden en collega's weer te zien. Jammer genoeg zijn veel van mijn oude partijgenoten inmiddels overleden. Maar: het saamhorigheidsgevoel blijft sterk. Daarom kom ik elke keer weer."

“We lopen naar de inmiddels overvolle plenaire zaal. Er schalt opzwepende muziek uit de boxen, de sfeer is opgetogen”

Een biertje met Pechtold

Ik ben onder de indruk. Wat een betrokkenheid! Kan en zal mijn generatie dit ook opbrengen, of zijn de tijden veranderd – zoals je zo vaak hoort? Dit congres stemt in elk geval positief: ik zie veel jonge leden, en ze zitten vol ideeën en ambitie. Zo ook Mark Spoor (24) uit Utrecht, werkzaam in de horecabranche. Hij is pas een half jaar lid van D66 en net als ik voor het eerst op het congres. "Ik kom hier om een beter beeld van de standpunten van D66 te krijgen. En ik wil mijn ideeën over onderwijs graag met anderen bespreken; ik ben ervan overtuigd dat kinderen veel meer kunnen leren als ze meer vrijheid krijgen om hun creativiteit te ontwikkelen dan in het huidige, nogal schoolse systeem."

Er staan nog twee zaken op het programma: de traditionele afsluitingsspeech van partijleider Alexander Pechtold en de borrel. We besluiten het om te draaien: eerst een biertje. Met ons glas in de hand, lopen we naar de inmiddels overvolle plenaire zaal. Er schalt opzwepende muziek uit de boxen, de sfeer is opgetogen. Pechtold opent zijn speech met een verwijzing naar de crisissfeer in het kabinet naar aanleiding van de Bed Bad Brood-discussie: "Congres. Mocht er het komend half uur nieuws zijn, willen jullie mij dan waarschuwen, want wees gerust: ik heb een reservespeech bij me..." De zaal lacht en sommigen kijken voor de zekerheid op hun telefoon. Maar de reservespeech blijkt niet nodig. ■

SAVE THE DATE

Congres102

za. 31 oktober 2015

Beurs van Berlage

Amsterdam

Meer informatie over
Congres102 vindt u op
www.d66.nl/congres-102

Kijk op www.d66.nl/congres-101
voor meer informatie over besluiten
en moties of om de toespraken
terug te lezen.

Democraat
jubileumoproep

50 jaar D66

**Doe
mee!**

Volgend jaar – op 14 oktober 2016 – is het vijftig jaar geleden dat er in Hotel Krasnapolsky te Amsterdam een nieuwe politieke partij werd opgericht. Dit willen wij graag met u allen viereen middels verschillende jubileumactiviteiten door het hele jaar heen – waaronder een historische tentoonstelling, een uitgebreide debatavond, de uitgave van een bijzonder jubileumboek en natuurlijk een groots jubileumcongres in het najaar van 2016 – waarover we u later dit jaar verder zullen informeren.

Oproep

Het Landelijk Bureau is in samenwerking met de vereniging en de jubileumcommissie inmiddels druk bezig met het organiseren van het jubileumjaar. Een van de acties is het doorspitten van de archieven en daarbij kunnen wij uw hulp goed gebruiken:

Heeft u thuis nog historische D66-memorabilia liggen?

Denk daarbij aan: het *Appel* uit 1966 (heeft u 'm nog?); de eerste editie(s) van de *Democraat*; bijzondere uitgaven; handgeschreven brieven en notities; historische objecten, foto's, vlaggen en verkiezingsposters; audio/video of unieke verhalen en anekdotes van en over onze partij.

En bent u bereid die aan de partij te schenken of tijdelijk aan ons uit te lenen?

Stuur dan een e-mail met een korte beschrijving van uw materiaal, o.v.v. uw contactgegevens naar Dagmar de Groot (stagiaire Landelijk Bureau D66): 50jaar@d66.nl

Voormalig Europees kampioen shorttrack **Niels Kerstholt** (32) riep 'Brussel' op om het wedstrijdmonopolie binnen de schaatswereld aan te pakken. Hij vond gehoor bij zijn eigen club D66.

Wat is er aan de hand?

"Het komt erop neer dat er binnen de betaalde beroepssport geen open, vrije markt bestaat. Als wij aan alternatieve sportevenementen willen deelnemen – in dit geval ging het om de *Icederby* in Dubai – dan kan de Internationale Schaatsunie (ISU) ons een levenslange schorsing opleggen. Een absurde situatie. Dat vond D66 ook, en inmiddels heeft een meerderheid van het Europees Parlement ingestemd met het voorstel van Sophie in 't Veld om dit probleem aan de kaak te stellen."

Dus jullie *Icederby* gaat door?

"Ik vrees van niet. De zaak is in behandeling – beide partijen zijn gehoord – maar lijkt geen prioriteit te krijgen. Het is natuurlijk ook een ingewikkelde zaak, want als wij winnen dan gaat de boel overal rollen; de hele sportwereld heeft last van het alleenrecht op het organiseren wedstrijden van de sportbonden."

Wat ga je nu doen?

"Ik heb vorig jaar een punt achter mijn schaatscarrière gezet; topsport als beroep levert – zoals het nu gaat – te weinig op. Ik werk nu bij een bedrijf dat in *bitcoin* handelt. Ik ben een echte liberaal, ik geloof in open markten en vernieuwing. Daarnaast ben ik altijd geïnteresseerd geweest in financiële markten – ik heb nog even bedrijfskunde gestudeerd – en in politiek. Dus wie weet?"

Ah, kom je ons versterken?

"Ik ben al sinds mijn 18de actief lid van D66. Ik heb Pia Dijkstra rondgeleid in Thialf, ten tijde van de discussie over de nieuwbouw, en ik doe soms mee aan paneldiscussies over sport. Maar of ik echt de politiek in zou willen..."

Ik ben
D66

foto Bastiaan Heus

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of veeelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar www.mijnd66.nl of stuur een e-mail naar ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur

Jessica Hoogenboom

redactie

Dagmar de Groot (stage)
Jan Remmert Fröling
Jasper Simons
Mark Snijder
Roel van den Tillaard
Kristina Ullrich

fotografie / illustraties

Kevin Beenhouwer
Sebastiaan ter Burg
Jan Remmert Fröling
Erik Haverkort
Bastiaan Heus
Remco van der Kruis
Jeroen Mooijman
Aad van Vliet

beeld voorzijde

Remco van der Kruis

vormgeving

de ontwerpvloot

druk

Senefelder Misset

oplage

26.000 exemplaren
Den Haag, juni 2015

redactieadres

Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

